

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Barbora Novotná

**Náhrada nákladů civilního soudního řízení sporného s poukazem
na vývoj problematiky tzv. formulářových žalob v rozhodovací
praxi Ústavního soudu České republiky**

Diplomová práce

Olomouc 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Náhrada nákladů civilního soudního řízení sporného s poukazem na vývoj problematiky tzv. formulářových žalob v rozhodovací praxi Ústavního soudu České republiky* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Ve Slatiňanech dne 30. 3. 2015

.....
Barbora Novotná

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Ingrid Kovářové Kochové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, její čas a cenné rady poskytnuté při zpracování této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
ÚVOD	7
1. HISTORICKÝ VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY NÁKLADŮ CIVILNÍHO ŘÍZENÍ SPORNÉHO	9
1.1 Civilní řád soudní	9
1.2 Občanský soudní řád z roku 1950	12
1.3 Občanský soudní řád z roku 1963	15
2. NÁKLADY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ SPORNÉHO	17
2.1 Druhy nákladů řízení	17
2.1.1 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců	18
2.1.2 Soudní poplatek	21
2.1.3 Ušlý výdělek účastníků a jejich zástupců	23
2.1.4 Náklady důkazů a tlumočné	23
2.2 Placení a náhrada nákladů řízení	24
3. ODMĚNA ZA ZASTUPOVÁNÍ A TZV. FORMULÁŘOVÉ ŽALOBY	26
3.1 Tzv. formulářové žaloby v rozhodovací praxi Ústavního soudu ČR	27
3.2 Změny právní úpravy odměny za zastupování	31
4. NÁHRADA NÁKLADŮ ŘÍZENÍ	34
4.1 Zásada úspěchu ve věci	34
4.1.1 Účelnost nákladů řízení	35
4.1.2 Částečný úspěch ve věci	36
4.1.3 Výjimky ze zásady úspěchu ve věci	38
4.2 Institut předžalobní výzvy	39
4.3 Náhrada nákladů řízení při zastavení řízení	41
4.4 Moderační právo soudu	42
4.5 Rozhodnutí o nákladech řízení	44

5. NÁKLADY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ SPORNÉHO V PRÁVNÍ ÚPRAVĚ SPOLKOVÉ REPUBLIKY NĚMECKA	46
6. NÁKLADY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ SPORNÉHO DE LEGE FERENDA	49
ZÁVĚR.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	54
Abstrakt	59
Abstract.....	60
Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce	61

Seznam použitých zkratek

AT – vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)

CŘS – zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)

ČAK – Česká advokátní komora

FN – Fakultní nemocnice

GKG – Gerichtskostengesetz

JŘSoud – vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

MS – Ministerstvo spravedlnosti České republiky

NS – Nejvyšší soud České republiky

OSŘ 1950 – zákon č. 142 /1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

RVG – Rechtsanwaltsvergütungsgesetz

ř. z. – říšský zákoník

Sb. – Sbírka zákonů

SouP – zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

SRN – Spolková republika Německo

ÚS – Ústavní soud České republiky

ZPO – Zivilprozessordnung

ZPr – zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Tam, kde jsou bez dalšího uvedena čísla paragrafů, se jedná o ustanovení OSŘ, nevyplývá-li z textu něco jiného.

Úvod

Problematika náhrady nákladů civilního řízení sporného je odbornou literaturou spíše opomíjena, ačkoli se jedná o oblast vysoce aktuální. I když soudy rozhodují o náhradě nákladů v zásadě v každém rozhodnutí, jímž se řízení před nimi končí, tedy s právní úpravou týkající se nákladů řízení pracují dnes a denně, nelze říci, že by se jednalo o problematiku již zcela vyřešenou a že by v praxi nevznikaly problémy a nejasnosti.

V posledních letech je aktuální zejména otázka náhrady odměny za zastupování v případě vymáhání bagatelních pohledávek, které jsou uplatňovány tzv. formulářovými žalobami. Řada věřitelů zneužívala práva na zastoupení a na přiznaných náhradách nákladů, zejména tedy na odměně za zastupování, generovala nemalý zisk, když přiznaná náhrada několikanásobně převyšovala jak samotnou jistinu, tak náklady, které věřitel na vedení sporu skutečně vynaložil.

Na tuto praxi zareagovaly jednak obecné soudy, které v řadě případů přestaly těmto věřitelům přiznávat náhradu nákladů v plné výši, jednak Ústavní soud, který ve snaze sjednotit judikaturu obecných soudů formuloval zásady pro rozhodování o náhradě nákladů řízení v bagatelních sporech. Problém tzv. obchodu s pohledávkami se snaží řešit rovněž legislativa.

V této práci se tedy zaměřím na problematiku nákladů civilního řízení sporného prvního stupně, tak jak ji vymezují §§ 137 až 151 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, přičemž poukážu rovněž na historický vývoj této právní úpravy, problém náhrady nákladů v bagatelních sporech a provedu komparaci s německou právní úpravou.

Stranou zájmu této práce tak zůstávají náklady tzv. zvláštních řízení, které jsou s účinností od 1. 1. 2014 upraveny v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jakož i náklady řízení odvolacího, dovolacího či náklady výkonu rozhodnutí.

Primárním cílem této práce je přinést ucelený pohled na náhradu nákladů civilního řízení sporného a s ní souvisejících institutů, včetně rozhodovací praxe Ústavního soudu týkající se náhrady odměny za zastupování v bagatelních sporech zahajovaných tzv. formulářovými žalobami, a nastínit možný budoucí vývoj právní úpravy v této oblasti. Zároveň by měla být potvrzena či vyvrácena již nastíněná hypotéza, že právní úprava ani rozhodovací praxe dosud spolehlivě nevyřešily veškeré otázky s náhradou nákladů civilního řízení sporného spojené a nadále tak dochází k určitým výkladovým nejasnostem.

Jak jsem již naznačila, problematika nákladů civilního řízení sporného není v odborné literatuře komplexně zpracována, neexistuje ucelená monografie, která by se nákladům řízení

věnovala, při sepisu práce jsem tedy vycházela zejména z komentářů a odborných článků, které se věnovaly dílčím aspektům právní úpravy nákladů civilního řízení.

Diplomová práce je tematicky rozčleněna do šesti kapitol, přičemž jádro práce tvoří zejména kapitola třetí, která se věnuje náhradě odměny za zastupování v případech bagatelních sporů zahajovaných formulářovými žalobami, zejména zde poukazuji na nejvýznamnější rozhodnutí Ústavního soudu v této věci a změny v právní úpravě přijaté v souvislosti s touto problematikou, a kapitola čtvrtá, v níž je představena právní úprava náhrady nákladů sporného řízení *de lege lata*, poukazuji zde jednak na problematické aspekty právní úpravy, jednak na závěry rozhodovací praxe, jež se k této úpravě vážou. První kapitola naopak pojednává o historickém vývoji náhrady nákladů a některých s ní souvisejících institutů, kdy se snažím zejména upozornit na změny, které jednotlivé právní předpisy přinesly, jakož i na jejich stručnou historii. Další kapitola je již věnována nákladům civilního řízení sporného, blíže v ní představuji některé druhy nákladů a zásady, které ovládají placení a náhradu nákladů řízení. V závěru práce ve stručnosti představuji právní úpravu náhrady nákladů řízení Spolkové republiky Německa, přičemž poukazuji jak na prvky shodné s naší právní úpravou, tak na rozdíly, které by nám mohly být inspiračním zdrojem při úvahách *de lege ferenda*, kterými se zabývám v poslední kapitole této práce.

Při sepisu diplomové práce jsem vycházela z právní úpravy platné a účinné k 28. 2. 2015. Z metod vědecké práce jsem zejména při rozboru právní úpravy využila analýzu, jakož i syntézu či komparaci, z metod interpretačních pak zejména výklad jazykový.

1. Historický vývoj právní úpravy nákladů civilního řízení sporného

Institut náhrady nákladů civilního řízení sporného není v našem právním řádu žádnou novinkou, ba naopak právní úprava nákladů řízení se objevuje již v 18. století a stojí na obdobných principech, jaké známe dnes. Např. zásada úspěchu ve věci byla upravena již v tzv. josefínském obecném řádu soudním z roku 1781.¹

V této kapitole se budu zabývat vývojem nákladů řízení, kterým prošly od vydání civilního řádu soudního v roce 1895 až do vydání občanského soudního řádu z roku 1963 v jeho původním znění, jeho současná podoba pak bude předmětem zkoumání v dalších částech práce. Zároveň ve zkratce shrnu historii jednotlivých právních předpisů.

1.1 Civilní řád soudní

Zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních, neboli civilní řád soudní (dále též ČŘS), který byl vyhlášen v říšském zákoníku dne 9. srpna 1895 a účinnosti nabyl dne 1. ledna 1898, nahradil zákon č. 13 sb. z. s., obecný řád soudní, někdy též označovaný jako josefínský, z roku 1781. Ten byl za dobu své existence mnohokrát novelizován a úprava civilního procesu se tak stala značně nepřehlednou. V průběhu 19. století proto sílily snahy o reformu, jejímž cílem mělo být sjednocení právní úpravy civilního procesu v rakouských zemích, která měla přinést jednodušší a rychlejší řízení před soudy. Předložena byla řada návrhů, přijata však nakonec byla až osnova Franze Kleina², jež stála mj. na myšlence posílit úlohu soudu v řízení.³

Civilní soudní řád byl poměrně rozsáhlým předpisem, obsahoval více než 600 paragrafů, které byly rozčleněny do 6 částí. Problematika nákladů řízení byla upravena v části první (*Ustanovení všeobecná*), oddílu prvním (*Strany*), titulu pátém (*O nákladech na rozepři*). Některá pravidla týkající se náhrady nákladů však obsahovala i další ustanovení ČŘS.⁴

Hned v úvodním ustanovení pátého titulu bylo stanoveno obdobné pravidlo, které zná i současná právní úprava, že není-li spor skončen, nese každá strana ze svého náklady

¹ ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Odměna advokáta jako součást náhrady nákladů soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 3, s. 5

² Franz Klein (1854 – 1926), ministerský sekretář na ministerstvu práv, autor návrhů významných procesních předpisů- jurisdikční normy, civilního soudního řádu a exekučního řádu. Viz JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In SCHELLE, Karel, VOJÁČEK, Ladislav (eds.). *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku. Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 103.

³ Tamtéž, s. 100-103.

⁴ Např. povinnost žalobce nahradit žalovanému náklady řízení při zpětvzetí žaloby v § 237 III c.ř.s. Další viz HARTMANN, Antonín. *Civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. s uvozovacím zákonem a zákony a nařízeními v platnosti zachovanými*. 1. vydání. Tábor: Václav Kraus, 1898, s. 190-191.

způsobené svými procesními úkony (§ 40 ČŘS), tedy povinnost platit náklady řízení. Jak však uvádí V. Hora, jde pouze o prozatímní úpravu nákladů řízení. Jakmile bude věc rozhodnuta, bude jasné, která strana je v právu. Této straně pak vznikne nárok na náhradu nákladů, které musela k dosažení tohoto rozhodnutí vynaložit.⁵

Strana ve sporu podlehnuvší byla však dle § 41 ČŘS povinna nahradit toliko náklady potřebné k účelnému domáhání nebo bránění práva. Náhrada nákladů řízení tedy byla i v ČŘS postavena na zásadě úspěchu ve věci, jež byla korigována principem účelnosti. Které náklady bylo třeba považovat za potřebné, určoval soud při stanovení výše nákladů⁶ s přihlédnutím ke všem okolnostem případu (§ 41 I ČŘS).

Jestliže však obě strany ve sporu částečně uspěly a částečně podlehly, bylo třeba náhradu nákladů řešit podle jiných pravidel. V takovém případě strany buď vůbec neměly nárok na náhradu nákladů, nebo byly jejich náklady poměrně rozděleny (§ 43 I ČŘS), přičemž bylo třeba vzít v potaz jak poměr, ve kterém ta která strana podlehla, tak i poměr, v jakém zvítězila.⁷ Pokud však strana podlehla pouze v nepatrné části svého nároku a jeho domáhání nezpůsobilo zvláštní náklady, popř. pokud výše pohledávky závisela na soudcovském uvážení, na vyšetření znalci nebo na vespolečném zúčtování, mohl soud i při částečném úspěchu přiznat straně plnou náhradu nákladů (§ 43 II ČŘS).

ČŘS rovněž připouštěl výjimky ze zásady úspěchu ve věci. Náklady řízení tak mohl hradit vítěz ve sporu, pokud uváděl skutkové okolnosti nebo navrhoval důkazy opožděně, ačkoli byl soud přesvědčen, že tak mohl nebo dokonce měl učinit dříve, a vyřízení věci tím bylo zdrženo (§ 44 ČŘS)⁸, nebo pokud žalovaný svým chováním nedal příčinu k podání žaloby a při prvním jednání nárok žalobce uznal.

ČŘS byla známá i tzv. separace nákladů, ačkoli o ní takto výslovně nehovořila. Podle § 48 I ČŘS mohl soud na návrh nebo z moci úřední uložit straně povinnost nahradit odpůrci náklady, které mu byly způsobeny jejím zaviněním nebo náhodou, jež se jí přihodila, a to bez ohledu na konečný výsledek sporu. Stejně tak mohl soud uložit zákonným zástupcům, advokátům a jiným zmocněncům, aby nesli nebo nahradili ty náklady, které způsobili svým hrubým zaviněním (§ 49 ČŘS).

---

⁵ Právní důvod tohoto nároku spatřuje V. Hora v odpovědnosti stran za výsledek svého jednání. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, díl I., s. 70-71.

⁶ V případě, že byla výše nákladů, např. odměna advokáta, upravena sazbami, soud musel výši nákladu určit podle těchto sazeb. Nutnost a účelnost úkonů, na něž se sazba vztahovala, však soud posuzoval vždy. Tamtéž, s. 78.

⁷ Tamtéž, s. 72.

⁸ Tímto ustanovením měla být dle V. Hory „podnícena snaha stran k horlivé součinnosti a působeno k rychlému skončení sporu“. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, ...*, díl I., s. 74.

Rovněž straně, která zavinila zrušení řízení, mohla být dle § 51 I ČŘS uložena náhrada tohoto řízení. Ovšem na rozdíl od současné právní úpravy mohla být podle § 51 II ČŘS náhrada nákladů z obdobného důvodu uložena také soudu. Vyšší soud mohl soudu nižšímu uložit povinnost nahradit náklady zrušeného, příp. i opravného řízení, pokud bylo k opravnému prostředku nebo z moci úřední řízení zrušeno, příp. prohlášeno za zmatečné, a soudu bylo možno přičíst k hrubému zavinění, že si důvodu pro zrušení řízení nebo důvodu zmatečnosti nepovšiml.⁹ Tato povinnost ovšem stíhala jednotlivé soudce, kteří v daném případě rozhodovali, nikoli celý soud.¹⁰

O náhradě nákladů řízení soudy rozhodovaly vždy, když byl spor pro soud dané instance skončen (§ 52 I ČŘS). O náhradě nákladů mohl soud rozhodnout i bez návrhu, strany však musely včas předložit seznam svých nákladů spolu s doklady pro jejich ověření. Pokud tak neučinily, nároku na náhradu nákladů pozbyly (§ 54 ČŘS). Toto ustanovení tedy strany nutilo k aktivitě, aby samy daly soudu na vědomí, náhradu jakých nákladů nárokují.

V rozhodnutí o náhradě nákladů musel soud rovněž určit výši této náhrady, pokud však rozhodnutí bylo vydáváno i písemně, postačilo konkrétní výši náhrady určit až v tomto písemném vyhotovení rozhodnutí (§ 53 ČŘS).

S náklady řízení rovněž souvisela právní úprava žalobní jistoty (§ 56-62 ČŘS), kterou poskytoval žalobce – cizozemec na žádost žalovanému. Jejím účelem bylo chránit žalovaného před újmou, která mu mohla vzniknout buď z procesních úkonů žalobce, nebo z úkonů soudu, k nimž dal žalobce podnět.¹¹

V titulu sedmém bylo také poměrně rozsáhle upraveno právo chudých (§ 63-73 ČŘS), tedy „souhrn výhod poskytnutých osobám nemajetným pro domáhání se práva“.¹² Kromě podmínek pro jeho propůjčení (§ 63 ČŘS) vymezoval ČŘS obsah tohoto práva (§ 64 ČŘS)¹³, který byl podstatně širší, než jaký známe dnes z § 138 občanského soudního řádu, způsob, jakým bylo možno práva chudých nabýt, důvody zániku tohoto práva a jeho případné následky, jakož i následky jeho neoprávněného „vyloučení“ (§ 69 ČŘS). Další podrobnosti týkající se práva chudých byly rovněž upraveny ve zvláštních právních předpisech.¹⁴

---

⁹ Pokud zastavení řízení nezavinila žádná ze stran ani soud, byly náklady podle § 51 III ČŘS „navzájem zdviženy“.

¹⁰ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*, ..., díl I., s. 77.

¹¹ Tamtéž, s. 83.

¹² HARTMANN, Antonín. *Civilní řád soudní ze dne...*, s. 210.

¹³ Zahnuje např. prozatímní osvobození od soudních a jiných poplatků, osvobození od povinnosti složit jistotu na náklady řízení, právo žádat o ustanovení advokáta, osvobození od povinnosti platit náklady, které mu v průběhu řízení vzniknou.

¹⁴ Např. osvobození od soudních poplatků na základě práva chudých podrobněji vymezovalo císařské nařízení z 15. 9. 1915 č. 279 ř. z. o soudních poplatcích, určitým prováděcím předpisem pak bylo ministerské nařízení ze dne 23. 5. 1897 č. 130 ř. z. o právu chudých.

Náklady řízení a problematika s nimi související byly tedy v ČŘS upraveny poměrně podrobně, nicméně se jednalo o právní úpravu přehlednou, kdy jednotlivá ustanovení na sebe logicky navazovala. Není tedy překvapením, že obdobnou strukturu právní úpravy nákladů řízení můžeme do jisté míry vysledovat i v právním předpisu, který ČŘS nahradil.

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 byl zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční zákon) převzat právní řád Rakouska – Uherska, čímž byla zajištěna právní kontinuita nového státu. Zároveň došlo k paradoxní situaci, kdy v unitárním Československu platily dva odlišné právní řády- jiný pro Čechy, Moravu a Slezsko, jiný pro Slovensko a Podkarpatskou Rus.¹⁵

Od počátku existence republiky byly proto snahy tento právní dualismus odstranit a právní úpravu sjednotit. Práce na sjednocení v oblasti civilního procesu začaly již v roce 1922 a v roce 1937 předložila vláda Národnímu shromáždění návrh nového procesního předpisu. Vzhledem k dalšímu politickému vývoji se však tento návrh nestihl projednat a rakouský civilní řád soudní tak platil na našem území až do roku 1950, kdy byl s účinností od 1. ledna 1951 nahrazen zákonem č. 142 /1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).¹⁶ Ten již platil pro celé území Československé republiky.

1.2 Občanský soudní řád z roku 1950

Zákon o řízení ve věcech občanskoprávních, neboli občanský soudní řád z roku 1950 (dále jen OSŘ 1950) již stál na zcela jiných principech. Podle § 1 tohoto zákona bylo jeho účelem mj. zajistit rychlou a účinnou ochranu majetkových a osobních práv občanů, jakož i majetkových práv a zákonných zájmů státu a socialistických právnických osob, kdy soudy měli prostřednictvím spravedlivého rozhodování upevňovat socialistickou zákonost a vychovávat občany k plnění svých občanských povinností. Nicméně inspirace ČŘS je alespoň v úpravě nákladů řízení přesto patrná.

Problematika nákladů řízení byla upravena v části první (*Obecná ustanovení*), hlavě čtvrté (*Řízení před soudy první stolice*), dílu sedmém (*Náklady řízení*). Již po dvou letech účinnosti OSŘ 1950 však tato právní úprava doznala značných změn¹⁷, nadále se proto budu věnovat jejímu novelizovanému znění.

I OSŘ 1950 nejprve ukládal každému účastníkovi řízení povinnost nést náklady spojené se svými procesními úkony, stejně jako náklady úkonů, které v jeho zájmu nařídil

---

¹⁵ SCHELLE, Karel. Význam vzniku Československé republiky pro vývoj civilního řízení. In NECKÁŘ, Jan a kol. (eds). *Dny práva -2008- Days of Law. Sborník z 2. Ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1278.

¹⁶ Tamtéž, s. 1278-1279.

¹⁷ Zákonem č. 68/1952 Sb.

soud. Na náklady spojené s takovými úkony mohl soud po účastníkovi požadovat složení zálohy (§ 128 OSŘ 1950). Nebyla-li záloha složena, bylo na úvaze soudu, zda daný procesní úkon přesto vykonat či nikoli. Rozhodl-li soud úkon vykonat, nesl náklady s ním spojené stát, ovšem dále je na účastníku řízení vymáhal exekucí.

Na rozdíl od ČRS však platilo, že nestanoví-li zákon jinak, nesou účastníci tyto náklady bez nároku na jejich náhradu. Nicméně i OSŘ 1950 určitá pravidla pro náhradu nákladů řízení obsahoval. Podle § 129 odst. 1 OSŘ 1950 soud účastníku přiznal náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva, jestliže měl ve věci plný úspěch. Náhrada nákladů sporného řízení tedy opět stála na zásadě úspěchu ve věci, nebo, jak uvádí V. Steiner, na zásadě odpovědnosti za výsledek, přičemž účelnost a potřebnost jednotlivých nákladů musel soud posuzovat podle okolností konkrétního případu.¹⁸ Obdobná pravidla jako v ČRS platila i tehdy, měl-li účastník v řízení úspěch pouze částečný.

Nově však měly soudy možnost ve výjimečných případech a z důvodů zvláštního zřetele hodných uložit účastníku, který měl ve věci úspěch, aby nesl své náklady, nebo jejich část, bez nároku na jejich náhradu (§ 130 OSŘ 1950).¹⁹ Moderační právo soudu se tak na rozdíl od současné právní úpravy vztahovalo jen na účastníka, kterému by měla být přiznána náhrada nákladů na základě úspěchu ve věci.

Ze zásady úspěchu ve věci, resp. ze zásady odpovědnosti za výsledek OSŘ 1950 opět připouštěl výjimku. Žalobce byl podle § 131 OSŘ 1950 povinen nahradit žalovanému náklady řízení, pokud žalovaný nedal příčinu k uplatnění nároku a včas jej uznal. Uznání nároku muselo být dle V. Steinerja „bezvýhradně co do důvodu i výše“.²⁰

Bez ohledu na výsledek řízení mohl soud účastníku řízení, jeho zákonnému zástupci nebo zmocněnci uložit náhradu těch nákladů, které vznikly náhodou jim se přihodivší nebo které způsobili svým zaviněním, zejména pak zbytečnou rozvláčností podání, opožděnými přednesy, nepravdivými tvrzeními nebo neodůvodněnými návrhy. V tomto ustanovení je tedy zřejmá inspirace ustanovením § 49 II ČRS.

Na zásadě zavinění spočíval rovněž § 136 OSŘ 1950, podle nějž hradil náklady řízení ten, kdo měl vinu na tom, že řízení muselo být zrušeno nebo zastaveno. Pokud však vinu nebylo možno nikomu přičítat, náklady zrušeného nebo zastaveného řízení se vzájemně zrušily. To samé platilo, pokud řízení skončilo soudním smírem a účastníci si nic jiného neujednali (§ 135 OSŘ).

---

¹⁸ STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v praxi soudů*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1958, s. 198-199.

¹⁹ „Tímto ustanovením je soudu dáována možnost, aby zbavil svůj výrok o nákladech eventuální tvrdosti, anebo aby ho přizpůsobil třídně chápané spravedlnosti.“ Tamtéž, s. 204.

²⁰ Tamtéž, s. 205.

V civilním řízení měl za účinnosti OSŘ 1950 významné postavení rovněž prokurátor, který podle § 6 odst. 1 OSŘ 1950 mohl kdykoli vstoupit do řízení, pokud se domníval, že to vyžaduje ochrana zájmů státu nebo pracujících, přičemž měl postavení účastníka řízení. Náklady jeho procesních úkonů nesl podle § 133 OSŘ 1950 v zásadě stát.

O nákladech řízení pak rozhodoval soud z úřední povinnosti zpravidla v rozhodnutí, jímž byla věc v příslušné stolici úplně vyřízena (§ 137 OSŘ 1950). Výši nákladů soud podle § 138 odst. 1 OSŘ 1950 upravoval podle sazeb vydaných nařízením ministra spravedlnosti. Jak poznamenává V. Steiner, účastníci již tedy nemuseli předkládat seznam nákladů jako za účinnosti ČRS, museli pouze vyčíslit své vlastní výdaje (tedy hotové náklady účastníků).²¹ Konkrétní výši nákladů, které bylo třeba nahradit, mohl soud opět vyčíslit až v písemném vyhotovení rozhodnutí (§ 138 odst. 2 OSŘ 1950) a rozhodnutí o náhradě nákladů bylo vykonatelné vždy až po nabytí právní moci (§ 139 OSŘ 1950).

Významnou novinku pak představovalo rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, pokud byl zvítězivší účastník zastoupen advokátem. Měl sice procesní nárok, aby mu byla v souladu s ustanovením § 129 odst. 1 OSŘ 1950 přiznána náhrada nákladů včetně právního zastoupení, nicméně již neměl nárok na jejich zaplacení. Podle § 139a OSŘ 1950 byl podlehnuvší účastník povinen zaplatit náhradu nákladů advokátní poradně, jejíž člen zastupoval v řízení úspěšného účastníka. Poradna pak měla povinnost přijatou částku zastoupenému účastníku vyúčtovat.²²

OSŘ 1950 upravoval rovněž „právo chudých“ (§ 140-147), jehož obsahem však bylo pouze osvobození od soudních poplatků a záloh a ustanovení zástupce. Pro jeho přiznání byly stanoveny také další podmínky – podle § 141 OSŘ 1950 soud osvobození nepřiznal, jeví-li se uplatňování práva jako svévolné nebo zřejmě bezúspěšné, nebo pokud se dalo předpokládat, že uplatňovaný nárok byl účastníku postoupen jen proto, aby se dosáhlo osvobození.

Je tedy možné konstatovat, že úprava nákladů řízení nedoznala v OSŘ 1950 radikálnějších změn. Ty přinesl až zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ), který byl vydán v souvislosti s přijetím Ústavy 1960²³, jež v preambuli deklarovala vítězství socialismu v naší zemi.

---

²¹ Tamtéž, s. 208.

²² Tamtéž, s. 201.

²³ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

1.3 Občanský soudní řád z roku 1963

Jak jsem již poznamenala v úvodu této kapitoly, nyní se budu zabývat právní úpravou nákladů řízení v původním znění OSŘ. Problematika nákladů řízení v něm byla upravena poněkud stručněji a to v části třetí (*Řízení v prvním stupni*), hlavě třetí (*Náklady řízení*), přičemž tato struktura zůstala zachována.

Od předchozího procesního předpisu se OSŘ lišil zejména formulací jednotlivých ustanovení, nicméně základní principy zůstaly v zásadě zachovány. I nadále tedy zákon rozlišoval povinnost platit a povinnost hradit náklady řízení, přičemž náhrada nákladů opět závisela na výsledku řízení, kdy měl úspěšný účastník řízení nárok na náhradu těch nákladů, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Nicméně OSŘ z této zásady stále připouštěl výjimky, např. nárok žalovaného, který neměl ve věci úspěch, na náhradu nákladů, pokud svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení²⁴.

Obdobná pravidla rovněž platila při zastavení řízení, uzavření smíru nebo tzv. separaci nákladů, ovšem nově mohl soud uložit náhradu nákladů i znalcům, svědkům nebo těm, kteří měli při dokazování nějakou povinnost, jestliže je zavinili (§ 148 odst. 2). A nově se též moderační právo soudu (§ 150) nevztahovalo pouze na případy, kdy měl účastník řízení nárok na náhradu nákladů na základě úspěchu ve věci, ale soud jej mohl užít kdykoli, když o náhradě nákladů rozhodoval.

O náhradě nákladů se stále rozhodovalo i bez návrhu a zpravidla v rozhodnutí, jímž se řízení končilo. Pokud však účastníka řízení, jemuž byla náhrada přisouzena, zastupoval advokát, byl pouze „zákonným platebním místem“²⁵ a nárok na tuto náhradu mu již nenáležel.

Značného zestručnění se dočkala úprava „práva chudých“, nyní tzv. individuálního osvobození od soudních poplatků. Toto osvobození se však mohlo vztahovat i na hotové výdaje zástupce a odměnu za zastupování, pokud byl účastníku osvobozenému od soudních poplatků ustanoven zástupce. Ovšem možnost ustanovit zástupce účastníku, u něhož jsou dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, je (doposud) poměrně nelogicky upravena již v § 30 v části týkající se zástupců účastníků. Osvobození od soudních poplatků bylo možno přiznat, pokud to odůvodňovaly poměry účastníka a nešlo-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Tato podmínka byla tedy převzata z § 141 OSŘ 1950.

---

²⁴ Podmínka včasného uznání nároku tak, jak ji obsahoval § 131 OSŘ 1950, byla vypuštěna.

²⁵ RUBEŠ, Josef. *Občanský soudní řád; Notářský řád a předpisy souvisící*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975, s. 60. Resp. zákon hovoří o advokátní organizaci.

Úplnou novinkou pak představoval demonstrativní výčet jednotlivých druhů nákladů řízení²⁶, který se v úpravě civilního procesu od přijetí ČŘS objevil vůbec poprvé.

Lze tedy shrnout, že ačkoli každý procesní předpis, který upravoval náklady řízení, odrážel dobu svého vzniku, tudíž se musel v určitých aspektech lišit od svého předchůdce, základní principy zůstaly zachovány. Vždy se rozlišovala povinnost platit a povinnost hradit náklady řízení a účelně vynaložené náklady se hradily primárně podle úspěchu ve věci, ačkoli byly z této zásady vždy připuštěny určité výjimky.

Pokud bychom chtěli hledat inspiraci právní úpravy nákladů řízení *de lege ferenda* v právní úpravě historické, mohl by nám být vzorem zejména civilní řád soudní, který celou problematiku, i s širokým pojetím „práva chudých“, upravuje nejprecizněji. O jeho kvalitách svědčí mj. skutečnost, že v Rakousku jde o dosud platný a účinný právní předpis.

---

²⁶ V tomto výčtu chybí pouze náhrada za daň z přidané hodnoty a odměna mediátora, jinak jde prakticky o znění totožné se současným § 137 odst. 1 OSŘ.

2. Náklady civilního řízení sporného

S každým soudním řízením jsou spojeny určité výdaje, které je nutno vynaložit, a to jak na fungování soudní moci jako takové (administrativní zázemí, platy soudců, údržba soudních budov apod.), hovoříme o tzv. nákladech řízení v širším slova smyslu, popř. o nákladech obecných, jež nese stát, tak také na konkrétní soudní řízení, teorií označované jako náklady v užším slova smyslu či náklady zvláštní neboli náklady řízení. Tyto musí vynaložit jak samotní účastníci řízení (např. soudní poplatky, odměna advokáta, hotové výdaje), tak další osoby zúčastněné na řízení či stát (náklady důkazů).²⁷

Nákladům řízení je obecně přiznána funkce preventivní, kdy by měly zabránit podávání nedůvodných žalob a tzv. sudičství, na druhou stranu by ale neměly být takového rázu, aby bránily v přístupu k soudům a ke spravedlnosti. Druhou funkcí nákladů řízení je pak funkce sankční, kdy je neúspěšné straně, jež svým protiprávním jednáním de facto soudní řízení zapříčinila, uložena povinnost náklady řízení, které protistraně vznikly, nahradit.²⁸

2.1 Druhy nákladů řízení

Občanský soudní řád pojem „náklady řízení“ přímo nedefinuje, v § 137 odst. 1 pouze demonstrativně vyjmenovává jednotlivé druhy těchto nákladů, přičemž způsob jejich výpočtu je v řadě případů upraven zvláštními právními předpisy.

Dle dikce OSŘ patří mezi náklady řízení zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty, odměna za zastupování, je-li zástupcem advokát, popř. notář či patentový zástupce v rozsahu jejich oprávnění, a odměna pro mediátora za první setkání s mediátorem nařízené soudem.²⁹

Jak však uvádí např. Vrchní soud v Praze, jedná se o výčet pouze příkladný a za náklady řízení je nutno „považovat všechno, co účastník řízení by byl býval nemusel vynaložit, kdyby tohoto řízení nebylo“.³⁰ Tyto náklady však musí být vynaloženy

²⁷ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 300.

²⁸ Tamtéž, s. 301.

²⁹ Odměna mediátora jako jeden z druhů nákladů řízení byla do OSŘ vložena s účinností zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů. Jedním z důvodů vzniku tohoto zákona je podle důvodové zprávy mj. odbřemenění soudů.

³⁰ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 20. Jednalo se o usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. 5 Cmo 228/1996, kdy soud rozhodoval, zda je možné uznat jako náklady řízení náhradu mzdy pracovníků navrhovatele, kteří jej v řízení zastupovali. Vrchní soud dospěl k závěru, že nikoli, neboť tyto náklady navrhovateli nevznikly jen a pouze v souvislosti s daným soudním řízením. Smyslem práce těchto konkrétních zaměstnanců je zabezpečit právní agendu podnikatelské činnosti navrhovatele, ať již se jedná o zastupování před soudem nebo jinou činnost, jejich mzdu by jim tedy navrhovatel musel zaplatit, i kdyby k žádnému soudnímu řízení nedošlo. Vrchní

v bezprostřední souvislosti s daným soudním řízením, to ovšem zároveň neznamená, že by je účastník řízení musel vynaložit pouze v době po zahájení řízení do jeho pravomocného skončení. Lze si tak dobře představit takové náklady, které musí účastník vynaložit ještě před zahájením samotného soudního řízení, tedy např. výdaje vzniklé v souvislosti s převzetím právního zastoupení, se sepsáním návrhu apod.³¹

Na následujících řádcích budou vybrané druhy nákladů řízení, tak jak je vymezuje OSŘ, rozebrány podrobněji, přičemž odměně za zastupování bude věnována samostatná kapitola.

2.1.1 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců

Podle § 29 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů (dále jen JŘSoud), patří mezi hotové výdaje účastníka cestovné, stravné a nocležné, nicméně ani tento výčet není taxativní a je možné jej rozšiřovat, záleží to pouze na povaze daného řízení či potřebách účastníků.³² Hotovými výdaji tak dále mohou být např. poštovné či nutná vydání průvodce a jeho ušlý výdělek, náklady na odměnu znalce podle § 127a OSŘ, náklady na pořizování kopií listin, telefonické hovory, faxy.³³ Jak již však bylo zmíněno, musí účastník řízení, který chce tyto náklady uplatnit, prokázat jejich bezprostřední souvislost s daným soudním řízením a v zásadě též výši těchto nákladů.

Cestovným, jinak též jízdovým, rozumíme náklady vynaložené na cestu k soudnímu jednání či jinému úkonu soudu, na které má dle § 30 odst. 1 JŘSoud nárok pouze ten účastník, který nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, nebo ten, jenž je předvolán z místa, kde se dočasně zdržuje. Místní přepravné však může být přiznáno i účastníku, který bydlí nebo pracuje v místě konání jednání, použil-li místního veřejného hromadného dopravního prostředku (§ 31 odst. 2 JŘSoud).

Pokud je užito veřejného hromadného dopravního prostředku, hradí se účastníku skutečné, účelné a hospodárné cestovní výdaje³⁴, kdy k prokázání výše těchto výdajů účastník nebo jeho zástupce předkládá soudu jízdenku, přičemž je možné přiznat i náklady na zpáteční

---

soud tyto výdaje navrhovatele tedy vůbec neuznal jako náklady řízení, proto se dále ani nezabýval jejich účelností ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ.

³¹ Tamtéž, s. 25-26.

³² BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 473 (§ 137).

³³ JIRSA, Jaromír. In: HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 4. 2014. Kniha II., § 79-180 občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: HBT, 2014, s. 378 (§ 137).

³⁴ § 30 odst. 2 JŘSoud. Podle Martina Bílého nejsou účelnými výdaji různé příplatky za kupé vyšší třídy apod. Viz BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 474 (§ 137).

cestu.³⁵ Pokud však účastník užije vlastní motorové vozidlo³⁶, výše náhrady se stanoví podle ustanovení § 157 an. zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále též ZPr).³⁷ V tomto případě se účastníkovi hradí náklady na spotřebované pohonné hmoty a tzv. amortizace, tedy paušální částka za ujetý kilometr. Aby bylo možné určit výši náhrady za spotřebované pohonné hmoty, předkládá účastník soudu kopii tzv. velkého technického průkazu, ze kterého se zjistí průměrná spotřeba automobilu, přičemž cenu pohonných hmot stanoví Ministerstvo práce a sociálních věcí prováděcí vyhláškou.³⁸ Ve výjimečných případech lze požadovat i náhradu výdajů na taxislužbu, zejména v případech účastníků staršího věku, popř. účastníků nepohyblivých apod.³⁹

Podle ustanovení zákoníku práce se též postupuje v případě nákladů za stravné a nocležné. To bude účastníkovi či jeho zástupci náležet zejména v těch případech, kdy kvůli vzdálenosti místa bydliště od sídla soudu a době nařízeného jednání (popř. jiného úkonu) bude muset do místa jednání přicestovat o den dříve. Jak tedy uvádí Jaromír Jirsa, v zájmu procesní ekonomie je vhodné, pokud je některý z účastníků tzv. „přespolní“, nařídit jednání na pozdější termín.⁴⁰

Tímto způsobem je možné uplatnit hotové výdaje i v případě, že vzniknou zástupci účastníka. Pokud je však tímto zástupcem advokát, popř. notář či patentový zástupce v rozsahu svého oprávnění, náleží mu paušální náhrada hotových výdajů podle zvláštního právního předpisu. V případě zástupce advokáta je tímto předpisem vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále též AT). Podle § 13 odst. 1 AT náleží advokátu náhrada hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s poskytnutím právní služby, zejména na soudní a jiné poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky atd. Tato náhrada je kryta tzv. režijním paušálem, který dle § 13 odst. 3 AT činí 300 Kč za jeden úkon právní služby. Tímto paušálem

---

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Podle § 30 odst. 2 JŘSoud tak může učinit pouze s předchozím souhlasem soudu, jinak mu nebude náhrada jízdného přiznána. Toto ustanovení odráží realitu doby, v níž jednacím řád vznikl, z dnešního úhlu pohledu se však jeví jako zastaralé, kdy nereflektuje současný trend, že téměř každá domácnost již disponuje vlastním motorovým vozidlem. Povinnost žádat soud o souhlas s použitím vlastního vozidla se tak jeví jako nadbytečná záležitost.

³⁷ Původně se výše náhrady za použití vlastního motorového vozidla určovala podle zvláštního zákona – zákon č. 119/1992 Sb., o cestovních náhradách, který byl zrušen právě zákoníkem práce.

³⁸ Pro rok 2015 se jedná o vyhlášku č. 328/2013 Sb.

³⁹ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení...*, s. 378 (§ 137).

⁴⁰ Tamtéž.

však nejsou kryty výdaje na jízdné k jednání⁴¹, výše této náhrady se tak bude také řídit zákoníkem práce.

Specifickým nákladem zástupce advokáta je pak náhrada za promeškaný čas, která mu dle § 14 AT náleží za čas promeškaný v souvislosti s poskytnutím právní služby při úkonech prováděných v místě, které není sídlem nebo bydlištěm advokáta, za čas strávený cestou do tohoto místa a zpět a za čas promeškaný v důsledku zpoždění zahájení jednání před soudem nebo jiným orgánem, činí-li toto zpoždění více než 30 minut. Tato náhrada činí 100 Kč za každou započatou půlhodinu.

Závěrem této části bych chtěla upozornit na poměrně nový náleží Ústavního soudu České republiky (dále též ÚS), který naznačuje, že v rámci rozhodování o náhradě hotových výdajů účastníků dojde s největší pravděpodobností k určitému posunu. Dosud platilo, že pokud úspěšný účastník řízení, jenž nebyl zastoupen advokátem, požadoval náhradu hotových výdajů, byl povinen vznik těchto výdajů bez výjimky prokázat. V tomto směru byl tedy určitým způsobem znevýhodněn oproti účastníku advokátem zastoupenému, neboť v jeho případě není třeba část hotových výdajů, které jsou kryté paušální částkou stanovenou advokátním tarifem, evidovat ani prokazovat. Podle Okresního soudu v Chrudimi, jenž Ústavnímu soudu podal návrh na zrušení § 137 odst. 1 OSŘ, je však taková praxe v rozporu s právem účastníků na rovné zacházení před soudem.

Ústavní soud tuto praxi podrobil „testu rovného zacházení“ a došel k závěru, že v postavení zastoupených a nezastoupených účastníků řízení skutečně vzniká nerovnost v prokazování nákladů řízení, které účastníci v průběhu řízení vynaložili, kdy je na nezastoupené účastníky kladeno nepřiměřeně větší důkazní břemeno. Ústavní soud zároveň poukázal na skutečnost, že výše paušální náhrady v drtivé většině případů několikanásobně převyšuje výdaje skutečně vynaložené a tímto paušálem kryté. Přiznání paušální náhrady je tedy pro zastoupeného účastníka dalším neodůvodněným bonusem.

Ústavní soud nicméně návrhu Okresního soudu v Chrudimi nevyhověl a ustanovení § 137 odst. 1 OSŘ nezrušil. Z důvodu snahy o minimalizaci soudního zásahu se raději vydal cestou přijetí interpretativního výroku, jímž závazně vyložil, jaký výklad napadeného ustanovení považuje za ústavně konformní. Dle názoru pléna Ústavního soudu tak má být ustanovení § 13 odst. 3 advokátního tarifu „analogicky vztaženo i na nezastoupené účastníky

---

⁴¹ BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 473 (§ 137).

řízení, pokud je takový postup potřebný k výkladu § 137 odst. 1 občanského soudního řádu souladnému s čl. 37 odst. 3 Listiny“.⁴²

2.1.2 Soudní poplatek

Problematika soudních poplatků je upravena jak v občanském soudním řádu, tak v zvláštním zákoně č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen SouP). Předmětem soudních poplatků jsou podle § 1 SouP jak samotná soudní řízení, tak jednotlivé úkony prováděné soudy.

Soudní poplatky by měly v zásadě plnit tři funkce – funkci fiskální, tj. aby se sami účastníci podíleli na úhradě nákladů spojených s činností soudů, jejichž služeb užívají, dále funkci regulační, kdy by soudní poplatky měly odradit od podávání nedůvodných návrhů, které soudy zbytečně zatěžují, a v neposlední řadě funkci motivační, jejímž cílem je přimět účastníky právních vztahů k mimosoudnímu řešení sporů. Zároveň však nesmí bránit v přístupu k soudu.⁴³

Zaplacení soudního poplatku je jednou z podmínek řízení, bez které nelze věc meritorně skončit.⁴⁴ Poplatek je splatný vznikem poplatkové povinnosti, která vzniká, jde-li o poplatek za řízení, podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání a dovolání, popř. uložením této povinnosti soudem. Jde-li o poplatek za úkon, pak v zásadě podáním návrhu na provedení úkonu. Soudní poplatek za řízení je tak třeba zaplatit již na jeho počátku, pokud se tak nestane, soud poplatníka vyzve k jeho zaplacení a určí mu pro to lhůtu. Po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví, o čemž musí poplatníka ve výzvě poučit.

Sazby poplatků jsou stanoveny buď pevnou částkou, nebo procentem ze základu poplatku, kterým je cena předmětu řízení. Konkrétní výše sazeb jednotlivých poplatků je opět uvedena v sazebníku. Poplatky nepřesahující částku 5.000 Kč je možné platit kolkovými známkami vylepenými na žalobě či jiném návrhu, jinak na účet soudu. Poplatky jsou příjmem státního rozpočtu.

Poplatníkem soudního poplatku je v zásadě ten, který iniciuje „nějakou procesní akci“⁴⁵, tedy navrhovatel a další osoby vymezené v § 2 SouP.

Aby nedocházelo k upírání přístupu ke spravedlnosti těm, kteří by si jinak nemohli zahájení určitého soudního řízení finančně dovolit, existuje zde institut tzv. individuálního

---

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 39/13, bod 38.

⁴³ KREJČÍ, Pavla. *Způsob hrazení soudních poplatků jako překážka přístupu k soudu* [online]. bulletin-advokacie.cz, 17. 2. 2015 [cit. 3. 3. 2015]. Dostupné na < <http://www.bulletin-advokacie.cz/zpusob-hrazeni-soudnich-poplatku-jako-prekazka-pristupu-k-soudu>>.

⁴⁴ BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 478 (§ 137).

⁴⁵ Tamtéž.

osvobození od soudních poplatků, ve starších předpisech označovaný též jako právo chudých. Podle M. Bílého je tento institut vyjádřením ústavněprávní zásady rovného přístupu účastníků k soudu.⁴⁶ Podle § 138 odst. 1 OSŘ může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků⁴⁷, ovšem pouze za splnění několika podmínek.

Přiznat osvobození od soudních poplatků je možné pouze na návrh účastníka, nikdy ne z iniciativy samotného soudu. Dále musí takový postup odůvodňovat poměry účastníka a nesmí jít z jeho strany o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva.

K návrhu na osvobození soudních poplatků je vhodné přiložit vyplněný formulář o osobních, majetkových a výdělkových poměrech účastníka řízení, jenž bývá zpravidla podkladem pro rozhodnutí o osvobození. Předložení tohoto formuláře nicméně není nezbytnou podmínkou, v opačném případě je ale účastník povinen své majetkové a výdělkové poměry doložit jiným hodnověrným způsobem.⁴⁸

V rámci posuzování poměrů účastníka⁴⁹ by měl soud zkoumat jeho celkové poměry (nikoli jen majetkové) a nezaměřovat se pouze na otázku, zda momentálně disponuje prostředky k zaplacení soudního poplatku. Svévolným uplatňováním práva je pak třeba rozumět zejména tzv. šikanózní žaloby, kdy je zřejmé, že cílem této žaloby je pouze znepríjemnit protistraně život, neboť tvrzení v ní uvedená nemají oporu v hmotném právu. A zřejmě bezúspěšně bude uplatňovat právo ten žalobce, jehož žaloba nemá na první pohled šanci uspět.⁵⁰

Od soudního poplatku může být osvobozena jak osoba fyzická, podnikatel i nepodnikatel, tak osoba právnická⁵¹, přičemž se osvobození nevztahuje pouze na soudní poplatek, ale jak vyplývá z § 141 odst. 1 OSŘ, nelze po účastníku, který byl od soudních poplatků osvobozen, požadovat ani zálohu na provedení důkazu, popř. jestliže jsou u účastníka dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, nemá dle § 148 odst. 1 OSŘ vůči němu stát podle výsledku řízení právo na náhradu nákladů řízení, které platil.

⁴⁶ BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 483 (§ 138).

⁴⁷ Přiznat osvobození od soudních poplatků zcela lze podle § 138 odst. 1 OSŘ pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody.

⁴⁸ ŠKÁROVÁ, Marta, SARALIEVOVÁ, Irena. In ŠKÁROVÁ, Marta (ed). *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 334 (§ 138). J. Jirsa k tomu dodává, „aktivita je v této souvislosti vždy na účastníkovi, nikoliv na soudu“. Viz JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení...*, s. 386 (§ 138).

⁴⁹ K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud např. v usnesení ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 22 Cdo 3831/2013, kdy konstatoval, že při posuzování majetkových poměrů navrhovatele nelze přihlížet pouze ke skutečnosti, že disponuje určitým majetkem, ať již movitým či nemovitým, vždy je třeba zhodnotit jeho celkovou situaci, „zda je spravedlivé po něm žádat, aby tento majetek prodal a poplatek z výtěžku uhradil.“ SPÁČIL, Jiří. Osvobození od soudních poplatků a majetkové poměry účastníka. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 7-8, s. 261.

⁵⁰ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení...*, s. 387 (§ 138).

⁵¹ BÍLÝ, Martin. Osvobození od soudních poplatků (včetně změn provedených zákonem č. 7/2009 Sb.). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 16, s. 572.

Od tzv. individuálního osvobození od soudních poplatků je třeba odlišovat tzv. zákonné osvobození, tedy situaci, kdy je určité řízení (zákonné osvobození věcné) či určitá osoba (zákonné osvobození osobní) od poplatků osvobozena přímo ze zákona.⁵²

Smyslem institutu individuálního osvobození od soudních poplatků je tedy umožnit jak fyzickým, tak právnickým osobám realizaci jejich ústavně zaručeného práva na přístup k soudu, ačkoli jim jejich poměry objektivně neumožňují soudní poplatek zaplatit. Jelikož je však poplatková povinnost těchto osob přenášena na stát, jedná se zároveň o institut, který by měl být využíván jen ve zcela výjimečných a odůvodněných případech, kdy je zejména na samotném účastníkovi, který o osvobození od soudních poplatků žádá, aby přesvědčil soud, že skutečně splňuje podmínky pro jeho přiznání.⁵³

2.1.3 Ušlý výdělek účastníků a jejich zástupců

Ušlým výdělkem je dle ustanovení § 29 odst. 2 JŘSoud průměrný výdělek vypočtený podle zvláštního právního předpisu, kterým byl do 31. 12. 2006 zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku. Tento zákon byl však zrušen zákoníkem práce, při absenci jiné právní úpravy je tedy pro určení výše průměrného výdělku třeba vyjít z § 351-362 ZPr.⁵⁴ Výši průměrného výdělku musí účastník prokázat potvrzením od svého zaměstnavatele.

U účastníka, který není v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru, ovšem je výdělečně činný, tvoří dle ustanovení § 29 odst. 3 JŘSoud podklad pro výpočet ušlého zisku částka vypočtená ze základu daně z příjmů fyzických osob dělená počtem pracovních hodin připadajících na kalendářní rok. Nelze-li výši ušlého zisku tímto způsobem prokázat, přísluší účastníku náhrada za hodinu v částce odpovídající výši minimální mzdy za hodinu.

2.1.4 Náklady důkazů a tlumočné

Jako náklady důkazů jsou označovány pouze ty náklady, které vznikají na straně soudu v souvislosti s prováděním dokazování. Těmito náklady jsou zejména svědečné, znalečné, tlumočné či výdaje osob, kterým bylo při dokazování uložena nějaká povinnost.⁵⁵

---

⁵² § 11 SouP a některé další předpisy. M. Škárová uvádí např. zákon č. 119/1990 Sb., ve z. p. p., zákon č. 403/1990 Sb., ve z. p. p. či vyhlášku č. 117/1998 Sb. Více viz ŠKÁROVÁ, Marta, SARALIEVOVÁ, Irena. In ŠKÁROVÁ, Marta (ed). *Občanský soudní řád ...*, s. 334-335 (§ 138).

⁵³ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní ...*, s. 382-386 (§ 138).

⁵⁴ JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík (ed). *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 615 (§ 137).

⁵⁵ PUTNA, Mojmír. In: DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 947 (§ 137).

Svědci a fyzické osoby podle § 126a OSŘ mají právo na náhradu hotových výdajů a ušlého výděleku, tedy na svědečné. Toto právo však musí uplatnit do tří dnů od výsledku, popř. ode dne, kdy jim bylo oznámeno, že k výsledku nedojde, jinak zaniká. O této skutečnosti musí být svědci a fyzické osoby podle § 126 OSŘ poučeni. Stejná práva má i ten, komu soud při dokazování uložil nějakou povinnost.

Znalci a tlumočníci mají právo na náhradu hotových výdajů a na odměnu. Komu a v jaké výši se znalečné a tlumočné vyplácí je stanoveno vyhláškou č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁶

2.2 Placení a náhrada nákladů řízení

V souvislosti s náklady řízení rozlišuje teorie, stejně jako OSŘ primární povinnost v zásadě každého účastníka řízení platit veškeré náklady, které mu v průběhu řízení vzniknou, a sekundární povinnost některého z účastníků hradit protistraně jí vynaložené (zaplacené) náklady.⁵⁷ O tom, kdo bude osobou povinnou k náhradě nákladů řízení, rozhoduje soud dle pravidel stanovených zákonem.

S placením a hrazením nákladů řízení se pojí rozdílné zásady. Pro náhradu nákladů řízení je stěžejní zásadou zásada úspěchu ve věci, o které bude podrobněji pojednáno v další části práce, a dále pak zásada zavinění. Pro placení nákladů je typická naopak zásada zájmová.

Účelem zásady zavinění je „sankční náhrada nákladů řízení, které by při jeho řádném průběhu nevznikly“.⁵⁸ Je vyjádřena mj. v § 146 odst. 2 OSŘ, o kterém se zmíním v další části práce, a dále v § 147 a 148 odst. 2 OSŘ. Podle nich může soud uložit účastníku, jeho zástupci, svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a OSŘ, znalcům, tlumočnickům, popř. těm, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je zavinili. V případě účastníka řízení a jeho zástupce jim soud může uložit i náhradu nákladů vzniklých náhodou, která se jim přihodila. Osobám na řízení zúčastněným může být tato povinnost uložena i vůči státu.

V souvislosti s ustanovením § 147 OSŘ se též hovoří o zásadě separace nákladů⁵⁹, neboť o náhradě těchto zaviněných nákladů rozhoduje soud zvlášť, v zásadě hned jak vzniknou, bez ohledu na konečný výsledek řízení.⁶⁰

---

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 473.

⁵⁸ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 310.

⁵⁹ Např. BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 508 (§ 147)

⁶⁰ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo ...*, s. 311.

Naproti tomu se s placením nákladů pojí zásada zájmová, která říká, „že každý účastník řízení platí ze svého ty náklady řízení, které vznikají jemu nebo jeho zástupci a které je třeba vynaložit v jeho zájmu“.⁶¹ Tato zásada se zároveň promítá i do povinnosti účastníka řízení složit zálohu na provedení důkazů podle § 141 odst. 1 OSŘ.⁶²

Náklady řízení však v určitých případech platí rovněž stát. Jedná se o situace vymezené v § 140 odst. 2 a 3 a v § 141 odst. 2 OSŘ. Stát platí např. hotové výdaje a odměnu za zastupování, popř. náhradu za daň z přidané hodnoty ustanovenému advokátu, odměnu mediátora za první setkání s mediátorem nařízené soudem za účastníka, jenž byl osvobozen od soudních poplatků, a další.

Stát má tak podle výsledku řízení proti účastníkům právo na náhradu těch nákladů řízení, které platil, nejsou-li u účastníků předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Podle odborné literatury je však po účastnících možno požadovat náhradu pouze účelně vynaložených nákladů⁶³ a náhradu některých nákladů není možné požadovat vůbec. Jde např. o náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.⁶⁴

Je tedy nutné rozlišovat placení a náhradu nákladů řízení, neboť tyto instituty směřují k různým cílům. Platit náklady své a svého zástupce je primární povinností zásadně každého účastníka řízení. Nicméně za určitých okolností, o nichž bude řeč v další části práce, může protistrana účastníkovi tyto náklady, které v průběhu řízení platil, nahradit.

---

⁶¹ JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 629 (§ 140).

⁶² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo ...*, s. 310.

⁶³ BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 509 (§ 148).

⁶⁴ Tamtéž, popř. PUTNA, Mojmír. In: DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 998 (§ 148). Jedná se o náklady vymezené v § 141 odst. 2 OSŘ.

3. Odměna za zastupování a tzv. formulářové žaloby

Dle § 137 odst. 2 OSŘ je odměna za zastupování nákladem řízení pouze v případě, že zástupcem účastníka je buď advokát, notář nebo patentový zástupce v rozsahu svých oprávnění stanovených zvláštními právními předpisy, přičemž právě právní úprava odměny za zastupování je v současné době předmětem poměrně značných diskuzí.

Do 31. 12. 2000 soudy rozhodovaly o výši náhrady odměny za zastupování podle advokátního tarifu, tedy podle počtu úkonů právní služby a sazby za jeden úkon. Tento způsob výpočtu však motivoval některé advokáty provádět co nejvíce úkonů a tím soudní řízení zbytečně protahovat. Navíc určit výši náhrady podle počtu úkonů bylo složité a soudce to jen odvádělo od jiné práce. Obecně se proto volalo po změně, kterou s účinností od 1. 1. 2001 přinesla tzv. přísudková vyhláška⁶⁵, jež výši náhrady stanovila paušálně pro jeden stupeň řízení.⁶⁶

Tato změna se samozřejmě promítla i do OSŘ, konkrétně do § 151 odst. 2 OSŘ, podle nějž soud určuje výši odměny za zastupování podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni zvláštním právním předpisem. Podle věty první za středníkem tohoto ustanovení však pro určení výše odměny za zastupování mohl být použit rovněž advokátní tarif, pokud tento postup odůvodňovaly okolnosti případu, popř. pokud se o náhradě nákladů rozhodovalo podle § 147 nebo § 149 odst. 2 OSŘ.

Odměna za zastupování tak byla stanovena jako „paušální odhad předpokládané výše nákladů“, proto se mohlo stát a v praxi se také stávalo, že „v právně a skutkově jednoduchých věcech (...) vznikl rozdíl mezi přiznanými a skutečně vynaloženými náklady“⁶⁷, neboť výše mimosmluvní odměny advokáta se stále odvíjela od advokátního tarifu.

Této skutečnosti však začali někteří zneužívat a hromadně vymáhat zejména drobné pohledávky, které v řadě případů uplatňovaly tzv. formulářovými žalobami. Na přisouzených náhradách nákladů především za právní zastoupení pak generovaly poměrně snadný zisk, který samotnou pohledávku i několikanásobně převyšoval.

Formulářovou žalobou je pak myšlen vzorový návrh, v němž jsou měněny pouze údaje nutné pro identifikaci osoby žalované a individualizaci sporu. Taktéž základ právní argumentace, včetně stylizace a formálního vyjádření, bude obdobný, ne-li shodný, proto její

---

⁶⁵ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb.

⁶⁶ CHALOUPKOVÁ, Iva. *Stanovisko České advokátní komory ke zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb.* [online]. cak.cz, [cit. 7. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11231>>.

⁶⁷ Česká advokátní komora. Odměna advokáta jako součást náhrady nákladů soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 3, s. 7.

vyplňování bude představovat úkon spíše administrativní povahy než úkon právní služby.⁶⁸ Typicky půjde o návrh na vydání elektronického platebního rozkazu.

Na tyto praktiky obchodníků s pohledávkami postupně zareagovala judikatura obecných soudů, které v řadě případů přestaly náhradu odměny za zastupování přiznávat. Vyjádřit se k tomuto problému musel rovněž Ústavní soud, jenž byl nucen řešit stovky ústavních stížností žalobců, kterým nebyla přiznána náhrada nákladů řízení v plné výši, ačkoli měli ve věci plný úspěch.

Na následujících řádcích přiblížím nejdůležitější rozhodnutí Ústavního soudu, která se týkala právě problému obchodu s pohledávkami a formulářových žalob, jakož i změny v právní úpravě nákladů řízení a podzákoných právních předpisů, které s rozhodovací praxí Ústavního soudu do značné míry souvisí.

3.1 Tzv. formulářové žaloby v rozhodovací praxi Ústavního soudu ČR

K ústavním stížnostem, jež se týkají rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení, přistupoval Ústavní soud vždy velmi zdrženlivě. Podle jeho názoru nemůže být problematika výše náhrady nákladů zpravidla předmětem ústavněprávní ochrany, neboť ve většině případů nemůže spor o výši náhrady nákladů dosáhnout takové intenzity, aby došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatele, jakkoli se jej může citelně dotknout.⁶⁹ V tomto kontextu není možné Ústavní soud vnímat jako další, obecným soudům nadřazenou instanci, která je povolána přezkoumávat každé jednotlivé rozhodnutí o výši náhrady nákladů řízení.⁷⁰

Podle svých slov by tak mohl učinit pouze tehdy, „pokud by rozhodnutí obecného soudu mělo charakter extrémního rozporu s principy spravedlnosti“⁷¹, neboť i „rozhodování o náhradě nákladů řízení je integrální součástí civilního řízení soudního, a proto se i na ně musejí vztahovat požadavky plynoucí z práva na spravedlivý proces“.⁷²

Navzdory tomuto rezervovanému přístupu se ÚS musel v posledních letech vypořádat s řadou ústavních stížností žalobců, kterým nebyla přiznána náhrada nákladů spojených s právním zastoupením, ačkoli ve věci měli plný úspěch. Některé soudy jim tyto náklady

⁶⁸ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, bod 28.

⁶⁹ Např. usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. IV. ÚS 10/98, popř. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007, sp. zn. III. ÚS 624/06.

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 1325/11, obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2005, sp. zn. III. ÚS 255/05.

⁷¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 1325/11.

⁷² Náleží Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 3698/10, bod 13. V tomto nálezu se ÚS nad rámec souzené věci vyjádřil k problému obchodování s pohledávkami, kdy účastníkům řízení nejde již o úspěch ve věci samé, nýbrž spíše o náklady řízení, které jim budou v případě úspěchu přiznány. Tento jev ÚS označil za důkaz patologického stavu civilního procesu a doplnil, že výše náhrady nákladů by měla být přiměřená požadované jistině.

nepřiznávaly vůbec z důvodu jejich neúčelnosti, jiné v souladu s § 151 odst. 2 věty první za středníkem OSŘ určovaly výši odměny za zastupování podle advokátního tarifu a nikoli podle přisudkové vyhlášky. Tyto stížnosti byly odůvodněny zejména porušením ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces.

Jejich drtivá většina však byla usnesením odmítnuta⁷³, neboť jak ÚS dovodil, „pokud občanský soudní řád ponechává otázky nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, úvaze obecných soudů, a ty v jednotlivých případech přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své úvahy dostatečně odůvodní, nelze jejich postup z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený“.⁷⁴

Ovšem ve snaze sjednotit judikaturu obecných soudů vydal Ústavní soud svá nejvýznamnější rozhodnutí, jež se týkají problematiky formulářových žalob, rovněž formou nálezu. Prvním z nich je nález ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11. V tomto případě soudy stěžovateli nepřiznaly náhradu odměny za zastupování podle přisudkové vyhlášky, nýbrž podle advokátního tarifu a to v souladu s § 151 odst. 2 věty první za středníkem.

Dle názoru ÚS tak šlo o postup zákonem předvídaný a dovolený, a pokud soudy vzaly v potaz všechny okolnosti případu, z nichž pro tento postup shledaly důvod, a řádně jej odůvodnily, nelze jim z ústavněprávního hlediska nic vytknout. Úkolem obecných soudů totiž není „pouze mechanicky rozhodnout o náhradě podle výsledku sporu, nýbrž vážit, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů“.⁷⁵

V tomto nálezu rovněž ÚS nabídl obecným soudům další ústavně akceptovatelný postup pro určení výše náhrady nákladů za právní zastoupení v případě bagatelních věcí uplatňovaných formulářovou žalobou. S ohledem na zachování principu proporcionality mezi výší vymáhané pohledávky a výší náhrady nákladů by se ÚS jevil jako ústavně konformní, pokud by byla odměna za zastupování určena jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny a to v souladu s ustanovením § 150 OSŘ.⁷⁶

---

⁷³ Jde např. o usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3259/11, ÚS v něm mj. poukázal na hromadnost a administrativní i obsahovou jednoduchost projednávané věci; obdobně i v usnesení ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. III. ÚS 3303/11, v němž přihlédl rovněž k podnikatelskému zaměření stěžovatele, či v usnesení ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11. V posledně uvedeném se ÚS mj. zabýval otázkou bagatelnosti věci, kdy připomněl, že „v případě tzv. bagatelních věcí lze k přezkumu z hledisek ústavněprávních přikročit jen v případech zcela evidentní svévole orgánů veřejné moci“, příp. „jde-li o otázky zcela principiálního významu“.

⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11, obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2012, sp. zn. III. ÚS 2284/12.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11, bod 24.

⁷⁶ Blíže viz tamtéž, bod 31.

Jak však ÚS v dalším nálezu doplnil, nelze tuto myšlenku interpretovat tak, „že by ve všech věcech tohoto typu musela být úspěšným žalobcům přiznávána náhrada nákladů řízení ve výši odpovídající vymáhané jistině“.⁷⁷ Ani v nejmenším jí totiž nebyly popřeny předchozí závěry ÚS, „že úspěšnému účastníkovi lze přiznat pouze takové náklady, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva“.⁷⁸ Konkrétní výší náhrady nákladů je totiž možné zabývat se až ve chvíli, kdy tyto jsou zhodnoceny jako účelně vynaložené.⁷⁹ Nálezem I. ÚS 988/2012, který se rovněž týká náhrady nákladů řízení a odměny advokáta u formulářových žalob, tedy ÚS do značné míry upřesnil své závěry vyslovené v nálezu předchozím.

V nyní posuzované věci však stěžovateli nebyla náhrada nákladů na právní zastoupení přiznána vůbec, ačkoli byl ve věci úspěšný. V této souvislosti ÚS soud připomněl, že hlavní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů v civilním sporném řízení, je zásada úspěchu ve věci, kdy je třeba úspěšnému účastníkovi přiznat náhradu těch nákladů, které účelně vynaložil k uplatňování nebo bránění svého práva. Podmínka účelnosti se potom vztahuje na všechny druhy nákladů, tedy i na náklady právního zastoupení.

Náklady na právní zastoupení budou podmínku účelnosti v zásadě splňovat, tomuto pravidlu však nelze dle ÚS přiznat absolutní a bezvýjimečnou povahu, neboť se v praxi mohou vyskytnout případy, kdy je za nezbytné k řádnému uplatňování práva nebude lze považovat. Takovou situací je i zneužití práva na zastoupení advokátem, kdy se např. účastník nechá v řízení zastoupit, ovšem nikoli proto, „aby mu byla poskytována kvalifikovaná právní pomoc osobou práva znalou, ale jedinečně za účelem dosažení bezdůvodného zisku“ či výhody, „kterou procesní právo nepředpokládá“⁸⁰, tedy snadného výdělku, který spočívá v přiznaných nákladech „ryze účelově vykonstruovaného advokátního zastoupení“.⁸¹

---

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I. ÚS 988/2012, bod 19.

⁷⁸ Tamtéž. Jak uvádí J. Tichý, v nálezu I. ÚS 3923/11 se ÚS zabýval pouze otázkou přiměřenosti náhrady odměny advokáta ve vymezených případech, kdežto v nálezu I. ÚS 988/2012 již samotnou „účelností nákladů vynaložených na zastoupení advokátem v souvislosti se zneužíváním procesního práva ze strany určité skupiny věřitelů“. TICHÝ, Jan. Náhrada nákladů při zneužití práva na zastoupení advokátem. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 19, s. 654.

⁷⁹ Vyplývá i z usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1914/12. Stěžovatel zde namítal, že se obecný soud odchýlil od judikatury ÚS, když mu vůbec nepřiznal náhradu nákladů na právní pomoc advokáta z důvodu jejich neúčelnosti, ačkoli měl využít svého diskrečního oprávnění podle § 150, popř. § 151 odst. 2 OSŘ.

⁸⁰ Nález ÚS ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I. ÚS 988/2012, bod 25.

⁸¹ TICHÝ, Jan. Náhrada nákladů při zneužití..., s. 650.

Nutno však poznamenat, že nálezy Ústavního soudu týkající se problematiky formulářových žalob nejsou akceptovány zcela bezvýhradně⁸² a bez kritiky. D. Grygarová⁸³ např. ÚS vytýká, že řádně nezdůvodnil, proč považuje za ústavně konformní přiznání náhrady odměny za zastupování ve výši jednonásobku vymáhané jistiny. V tomto směru označuje nález I. ÚS 3923/11 za nepřezkoumatelný. Jakkoli lze s touto výtkou souhlasit, domnívám se, že důsledná aplikace nosných důvodů výše zmíněných nákladových nálezů ÚS je způsobila problém hromadného vymáhání drobných pohledávek řešit.

Na druhou stranu nejsem přesvědčena, že stejný výsledek přinese zrušení přísudkové vyhlášky, ke kterému se ÚS uchýlil v plenárním nálezu ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12. Naopak se ztotožňuji s odlišným stanoviskem soudce Vladimíra Kůrky, který tento nález považuje přinejmenším za nešťastný. Problém podle něj totiž nepředstavuje vyhláška sama, nýbrž zejména její adekvátní aplikace obecnými soudy.⁸⁴

Problematické je i samotné odůvodnění nálezu, z nějž nelze řádně vyčíst, na základě jakých skutečností dospěl ÚS k závěru, že je přísudková vyhláška v rozporu s ústavním pořádkem⁸⁵, konkrétně s čl. 4 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se omezil pouze na konstatování, že způsobila závažné negativní důsledky a nijak nezohledňuje věcnou a časovou náročnost sporu ani způsob jeho skončení. Jsou-li však toto adekvátní důvody pro zrušení byť podzákoného právního předpisu, je minimálně diskutabilní a to bez ohledu na skutečnost, že rovněž advokátní tarif, tedy jediný právní předpis, dle kterého je v současné době možné určit výši odměny za zastupování, je založen na principu paušalizace, tudíž ani on nemůže zohlednit všechny relevantní okolnosti konkrétního případu.

J. Tichý k tomu dodává, že též při aplikaci advokátního tarifu hrozí zneužívání práva na právní zastoupení, zejména účelovým řetězením v řízení zbytečných úkonů právní služby.⁸⁶ Soudy proto i nadále budou muset velice pečlivě aplikovat princip účelnosti nákladů a přiměřenosti jejich výše.⁸⁷

---

⁸² J. Tichý např. ve svém článku polemizuje s názory Krajského soudu v Ústí nad Labem, který žalobcům náklady právního zastoupení přiznává vždy, i když v nižší výši, ačkoli se jedná o případy, na něž dopadají závěry vyslovené v nálezu I. ÚS 988/2012. Více TICHÝ, Jan. Náhrada nákladů při zneužití..., s. 649-655.

⁸³ GRYGAROVÁ, Danuška. Snížení výše náhrady nákladů řízení soudem v bagatelních věcech. *Bulletin advokacie*, 2012, roč. 23, č. 7-8, s. 41-42.

⁸⁴ Obdobně se k návrhu na zrušení přísudkové vyhlášky vyjádřilo i Ministerstvo spravedlnosti. Problém spatřuje v mechanickém přiznávání náhrady nákladů řízení podle této vyhlášky, aniž by bylo přihlédnuto ke specifickým konkrétního případu. Blíže viz bod 55 nálezu.

⁸⁵ Jak poznamenal V. Kůrka, ÚS „zcela rezignoval na uplatnění vlastních přezkumných standardů“. Bod 3 odlišného stanoviska soudce Vladimíra Kůrky.

⁸⁶ To byl mj. jeden z důvodů, proč vznikla přísudkové vyhlášky. Viz výše.

⁸⁷ TICHÝ, Jan. Náhrada nákladů při zneužití..., s. 654-655.

Z uvedeného tedy vyplývá, že zrušením přisudkové vyhlášky nejsou problémy spojené s formulářovými žalobami podávaných v bagatelních sporech ani zdaleka vyřešeny a nákladová judikatura ÚS, zejména dva výše zmíněné nálezy, je aktuální a aplikovatelná i po zrušení této vyhlášky.

3.2 Změny právní úpravy odměny za zastupování

Jak již bylo zmíněno, přisudková vyhláška byla s účinností od 7. 5. 2013 zrušena nálezem ÚS, nyní se tedy o náhradě odměny za zastupování rozhoduje opět pouze dle advokátního tarifu.⁸⁸

Po zrušení přisudkové vyhlášky začala Česká advokátní komora (dále jen ČAK) jednat s Ministerstvem spravedlnosti (dále jen MS) o nutnosti novelizovat advokátní tarif tak, aby byl přizpůsoben současným podmínkám.⁸⁹ ČAK např. navrhovala, aby pro bagatelní pohledávky, tedy pohledávky do 10.000 Kč, existovala v advokátním tarifu „zvláštní sazba, která by se odvíjela od většího rozvrstvení tarifních hodnot v pásmu od 1 Kč do 10 000 Kč“.⁹⁰ Toto řešení by bylo dle názoru ČAK vůči úspěšným účastníkům spravedlivé přinejmenším v tom směru, že by jim byla přiznána alespoň určitá náhrada nákladů na právní zastoupení.⁹¹

Advokátní tarif byl nakonec novelizován s účinností od 1. 7. 2014 vyhláškou č. 120/2014 Sb.⁹², která však vyvolává řadu kontroverzí. Výrazně totiž snížila náhradu odměny za zastupování v případě, že řízení bylo zahájeno formulářovou žalobou⁹³ a předmět řízení nepřevyšuje 50.000 Kč. Pro účely stanovení náhrady nákladů řízení tak v takových případech činí sazba za každý úkon právní služby do podání návrhu na zahájení řízení včetně maximálně 500 Kč (§ 14b odst. 1 AT).

Podle vyjádření ČAK je problematická nejen samotná definice formulářové žaloby, ale i stanovení limitu výše sporu na 50.000 Kč, které je naprosto neopodstatněné.⁹⁴ Nízké sazby spolu s vágní definicí formulářové žaloby navíc mohou vést k dalším problémům, neboť jak poukazuje např. S. Balík, „sociálně slabší“ stranou ve sporu může být rovněž věřitel, kterému by tak byl na náhradě odměny za zastupování přiznán jen zlomek částky, jež

⁸⁸ Nejde ovšem o zcela korektní situaci, neboť znění § 151 odst. 2 OSŘ zůstalo zachováno, OSŘ tak stále počítá s rozhodováním o náhradě právního zastoupení podle paušálních sazeb pro řízení v jednom stupni.

⁸⁹ VYCHOPEŇ, Martin. Pracujeme na novém tarifu. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 24, č. 7-8, s. 5.

⁹⁰ ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Stanovisko ČAK k návrhu novely advokátního tarifu upravujícího výši přisudku v bagatelních sporech. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 4, s. 5.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Nepočítáme-li vyhlášku č. 390/2014 Sb., která novelizovala AT s účinností od 1. 1. 2014 v souvislosti s nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁹³ Dle § 14b odst. 1 písm. a) AT jde o návrh podaný na ustáleném vzoru uplatněném opakovaně týž žalobcem ve skutkově i právně obdobných věcech.

⁹⁴ ODBOR VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ LEGISLATIVY ČAK. Stanovisko ČAK k novele advokátního tarifu. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 7-8, s. 5-6.

na právní zastoupení vynaložil, ačkoli je jeho žaloba zcela oprávněná.⁹⁵ Tvrzená nespravedlnost tak bude přenesena z dlužníka na věřitele.⁹⁶

Na druhou stranu jde o novelizaci podzákoného právního předpisu, soudy tedy samy mohou v konkrétním případě posoudit jeho soulad se zákonem (příp. s mezinárodní smlouvou), a shledají-li rozpor, mají možnost AT neaplikovat, popř. věc předat k rozhodnutí Ústavnímu soudu. Vzhledem ke všem polemikám, které novelu AT provází, se zdá pravděpodobné, že dříve či později bude ÚS s touto novelou konfrontován.

O změnách se však uvažuje i na úrovni zákona. Začátkem roku 2014 přišla skupina poslanců s návrhem novely OSŘ⁹⁷, která si rovněž klade za cíl řešit problém obchodu s přísudky. Podle ní by v řízení, jehož předmětem je peněžité plnění nepřevyšující 10.000 Kč, účastníci neměli právo na náhradu odměny za zastupování. Pouze pokud by to odůvodňovaly okolnosti případu nebo poměry účastníka, mohl by soud přiznat náhradu i těchto nákladů. V bagatelních sporech by tedy došlo k obrácení principu, že úspěšný účastník má v zásadě nárok na náhradu všech nákladů, které účelně vynaložil k uplatňování či bránění práva, a nově by nárok na náhradu odměny za zastupování zpravidla neměl.

Svůj návrh poslanci odůvodňují mj. tím, že „vymáhání bagatelních pohledávek je (...) zcela atypickou oblastí práva“⁹⁸, kde přisouzená náhrada nákladů značně převyšuje náklady na spor skutečně vynaložené, a proto motivuje některé subjekty takové pohledávky ve velkém vymáhat a tím nepřiměřeně zatěžovat celou justici. Podle předkladatelů je tedy vhodné „toto parazitování (...) řešit tak, že se odstraní jeden z prvků, které je umožňují“.⁹⁹

Uvedené řešení však jde proti všem zásadám, které ovládají rozhodování o náhradě nákladů řízení, neboť riziko, že ponese náklady účelně vynaložené na právní zastoupení, by stíhalo účastníka ve sporu úspěšného, ačkoli řízení nezavinil a pouze uplatňoval, popř. hájil své právo. Ne zcela korektní praktiky některých věřitelů nemohou dle mého názoru odůvodnit řešení, které by bezdůvodně postihlo i ty subjekty, jež se tzv. přísudkového byznysu neúčastní, a které by v konečném důsledku nedůvodně zvýhodnilo zejména dlužníky¹⁰⁰, neboť by se věřitelům již nemuselo ekonomicky vyplatit drobné pohledávky soudně vymáhat.

---

⁹⁵ Více viz BALÍK, Stanislav. *Lze společnost spásit novelou advokátního tarifu?* [online]. epravo.cz, 11. 8. 2014, [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/efocus/lze-spolecnost-spasit-novelou-advokatniho-tarifu-95011.html>>.

⁹⁶ ODBOR VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ LEGISLATIVY ČAK. Stanovisko ČAK k novele..., s. 5.

⁹⁷ Viz Sněmovní tisk č. 107. K 1. 3. 2015 je novela projednávána v Ústavně právním výboru.

⁹⁸ Sněmovní tisk č. 107/0, s. 6. Dostupný na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=107>>.

⁹⁹ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁰ Obdobně BŘÍZA, Petr. *Bagatelní spory bez náhrady nákladů řízení – znamená to více spravedlnosti?* [online]. jinepravo.blogspot.cz, 31. 1. 2014 [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné na <<http://jinepravo.blogspot.cz/2014/01/bagatelni-spory-bez-nahrady-nakladu-31.html>>.

V oblasti náhrady nákladů řízení se tak zřejmě dočkáme dalších změn, neboť jak uvedla vláda ve svém stanovisku k návrhu novely OSŘ, „mají-li být problémy v oblasti vymáhání pohledávek (...) důsledně vyřešeny, nelze se spokojit toliko s dílčími změnami právní úpravy, nýbrž je nutné vypracovat komplexní právní úpravu, která bude vycházet z výsledků široké odborné i politické diskuze“.¹⁰¹

---

¹⁰¹ Sněmovní tisk č. 107/1, s. 3. Dostupný na < <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=107>>.

4. Náhrada nákladů řízení

Výrok o náhradě nákladů řízení je nedílnou součástí každého rozhodnutí, jímž se civilní řízení končí, s problematikou rozhodování o náhradě nákladů řízení se tak soudy setkávají dnes a denně. Přesto se však praxe potýká s určitými problémy a výkladovými nejasnostmi, v posledních letech jde zejména o již zmíněný problém nejednotnosti rozhodování v případě náhrady nákladů za zastoupení advokátem v bagatelních sporech, a není proto výjimkou, že nákladové výroky jsou předmětem ústavních stížností pro namítaný rozpor s právem na spravedlivý proces.

V této kapitole se budu nejprve věnovat zásadě úspěchu ve věci, která je jednou ze stěžejních zásad ovládajících rozhodování o náhradě nákladů řízení, přičemž ji dám do souvislosti s další zásadou – zásadou účelnosti nákladů, jež ji určitým způsobem koriguje. Dále zmíním situace, kdy je účastník řízení úspěšný jen částečně, popř. situace, kdy se zásada úspěchu ve věci neužije vůbec.

Ve zkratce přiblížím i poměrně nový institut předžalobní výzvy, jakožto novou podmínku pro přiznání náhrady nákladů. Do OSŘ byl vložen s úmyslem předcházet některým soudním sporům, přičemž se jedná zejména o ty případy, kdy má dlužník vůli svůj dluh plnit. S uzákoněním tohoto institutu se však objevila i řada otázek, např. zda náklad na pořízení takové výzvy patří mezi náklady řízení a zda tedy bude mít neúspěšná strana sporu povinnost jej nahradit.

Předmětem této kapitoly bude i problematika rozhodování o náhradě nákladů řízení v případě zastavení řízení, kterou upravuje § 146 OSŘ, stranou zájmu nezůstane ani moderační právo soudu, které má v konkrétním případě zmírňovat případnou tvrdost zákona, či ustanovení OSŘ týkající se již samotného rozhodnutí o nákladech řízení.

4.1 Zásada úspěchu ve věci

Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů řízení, je již od dob josefínského obecného řádu soudního zásada úspěchu ve věci. Svého zákonného vyjádření se dočkala v § 142 odst. 1 OSŘ, který stanoví, že účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.

Jeví se v zásadě jako správné a spravedlivé, aby účastníku, který byl nucen bránit či uplatňovat svá práva soudní cestou a ve věci měl plný úspěch, tj. jeho žalobě bylo v plném rozsahu vyhověno, popř. žaloba, jež proti němu směřovala, byla v plném rozsahu zamítnuta, protistrana nahradila náklady, které se soudním řízením měl.

Na druhou stranu není možné po neúspěšném účastníku požadovat, aby hradil protistraně veškeré náklady, které v souvislosti s konkrétním řízením vynaložila, nýbrž pouze ty, které vynaložila skutečně opodstatněně, účelně.

Se zásadou úspěchu ve věci tedy do značné míry souvisí i princip účelnosti nákladů řízení. V zásadě lze říci, že zásada úspěchu ve věci odpovídá na otázku, kdo je povinen náklady řízení hradit, zatímco zásada účelnosti se týká již konkrétní výše těchto nákladů, resp. odpovídá na otázku, co vše (a proč) bude možné do nákladů řízení zahrnout.¹⁰²

4.1.1 Účelnost nákladů řízení

Podmínka účelnosti nákladů řízení představuje jakousi „pojistku“ před zneužíváním soudního řízení jako formy výdělečné činnosti, zejména pokud je předmětem řízení pouze drobná pohledávka, a do jisté míry tak zásadu úspěchu ve věci reguluje¹⁰³. Zda jsou náklady řízení v konkrétním případě vynaloženy účelně či nikoli, musí soud vyhodnotit z okolností dané kauzy. Podle Ústavního soudu lze za účelně vynaložené obecně považovat jen takové náklady, „které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu“.¹⁰⁴

Rozhodovací praxe Ústavního soudu může poskytnout i další vodítka při rozhodování, zda jde v konkrétním případě o náklady vynaložené účelně. Otázkou účelnosti nákladů řízení, resp. otázkou nákladů řízení obecně, se ÚS zabýval v řadě případů, ačkoli je obecně toho názoru, že rozhodovat o nákladech řízení je zásadně doménou obecných soudů a ÚS není oprávněn detailně přezkoumávat každé jednotlivé rozhodnutí.¹⁰⁵

ÚS již např. vcelku konstantně judikuje, že v případech, kdy je úspěšným účastníkem řízení stát, který je k hájení svých zájmů dostatečně vybaven odborným personálním substrátem placeným ze státního rozpočtu, nemá důvod se nechávat v řízení před soudem zastupovat advokátem, tedy soukromým subjektem. Pokud tak i přesto učiní, nelze mu přiznat náhradu nákladů za zastupování, ačkoli má ve věci plný úspěch, neboť se nejedná o náklad účelně vynaložený.¹⁰⁶

¹⁰² BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů řízení. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 9, s. 308.

¹⁰³ Slovy Ústavního soudu se jedná o „pojistku před hrazením nákladů nesouvisejících s řízením, případně před náklady nadbytečnými či nadměrnými“. KILIAN, Petr. Účelnost nákladů vynaložených na právní zastoupení v případě účastníka řízení s právním zastoupením. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 7-8, s. 64.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I. ÚS 988/2012, bod 23.

¹⁰⁵ Viz 4. kapitola.

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2008, sp. zn. I. ÚS 2929/07, obdobně též nález Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1452/09 či nález Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2009, sp. zn. IV. ÚS 1087/09. Jak však ÚS upozorňuje např. v usnesení ze dne 21. 2. 2011, sp. zn. IV. ÚS 2855/10, je třeba vždy přihlížet ke konkrétním okolnostem případu, v zásadě není zastoupení státu, popř. jeho organizačních složek, advokátem účelné, nicméně i z tohoto pravidla mohou existovat výjimky, např. půjde-li o problematiku specializovanou, dosud neřešenou, s mezinárodním prvkem apod.

K podobným závěrům došel i v případě statutárních měst¹⁰⁷, která jsou dle názoru ÚS v zásadě dostatečně vybavena- personálně i materiálně, „aby byla schopna hájit svá práva bez zastoupení advokátem“¹⁰⁸, a dokud nebude v konkrétním případě prokázán opak, nelze považovat náklady právního zastoupení za účelné.

Obdobně posoudil rovněž nárok fakultní nemocnice¹⁰⁹ na náhradu odměny za zastupování, přičemž zdůraznil, že fakultní nemocnice (dále jen FN) má jistě právo nechat se zastupovat advokátem, na druhou stranu je nepřipustné požadovat po straně ve sporu podlehnoucí, aby hradila náklady právního zastoupení, když má FN k dispozici vlastní právní oddělení, tedy vlastní zaměstnance. ÚS přihlédl i k okolnosti, že fakultní nemocnice jsou v určitém rozsahu navázané na státní rozpočet, hospodaří tedy se státním majetkem, proto nelze tolerovat „postup, kdy prostřednictvím placených právních ... služeb přesouvají veřejné prostředky do rukou soukromých subjektů a dochází tak mimo jiné k neúměrnému navyšování nákladů řízení“.¹¹⁰

S těmito závěry Ústavního soudu lze souhlasit, nelze je však samozřejmě aplikovat mechanicky, vždy bude záležet na okolnostech konkrétního případu, zda se např. v případě statutárních měst bude skutečně jednat o běžnou agendu, kterou jsou schopna vyřídit sama, nebo zda se bude jednat o komplikovanější spory, se kterými se běžně nesetkávají, a kdy budou skutečně muset využít služeb odborníka pro danou oblast.

4.1.2 Částečný úspěch ve věci

Rozhodnout o náhradě nákladů řízení, pokud má jeden z účastníků řízení plný úspěch ve věci, nepůsobí výraznější komplikace, samozřejmě za podmínky, že se soud náležitě vyrovná se zásadou účelnosti. Složitější situace naopak nastávají v případech, kdy má účastník řízení ve věci úspěch pouze částečný. V takovém případě může soud rozhodnout hned několika způsoby – náhradu nákladů poměrně rozdělit, vyslovit, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo, popř. přiznat plnou náhradu nákladů řízení.

Přiznat plnou náhradu nákladů řízení, ačkoli měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může soud dle § 142 odst. 3 OSŘ pouze v případě, že neúspěch účastníka spočíval jen v poměrně nepatrné části, nebo pokud rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém

---

¹⁰⁷ Šlo např. o případ statutárního města Brna, které bylo účastníkem restitučního sporu, tedy podle ÚS sporu týkajícího se celkem běžné agendy města. Viz náleží Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 2984/09.

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 3344/12.

¹⁰⁹ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. I. ÚS 195/11.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 3344/12.

posudku nebo na úvaze soudu. Za nepatrný neúspěch se podle odborné literatury považuje situace, kdy se „se poměr plnění ve vztahu k celku blíží nule (zpravidla pod 10 %)“.¹¹¹

Typickým příkladem, kdy rozhodnutí o výši plnění závisí na znaleckém posudku či úvaze soudu, jsou pak zejména spory osobnostní. Zcela běžně se stává, že si žalobce svou nemajetkovou újmu nadhodnotí, nezainteresovaným soudem je mu však přiznána částka nižší. Jak ovšem uvádí M. Bílý, nebylo by správné požadovat, aby účastníci svou újmu podceňovali jen z toho důvodu, aby jim byla přiznána plná náhrada nákladů řízení.¹¹² V tomto směru odkazuje i na judikaturu ÚS, podle níž je třeba při rozhodování o náhradě nákladů přihlížet k tomu, co je v daném případě základní a co doprovodné. V případě osobnostního sporu je základní konstatování, že do osobnostního práva žalobce bylo zasaženo, kdežto určení konkrétní výše újmy je již záležitostí pouze doprovodnou.¹¹³

Nejedná-li se o případy vymezené v § 142 odst. 3 OSŘ, může soud náhradu nákladů poměrně rozdělit, nebo ji ani jednomu z účastníků nepřiznat. Žádný právní předpis však neupravuje, jakým způsobem má k onomu poměrnému rozdělení dojít, ani ve kterých případech náhradu nákladů účastníkům nepřiznat.

V praxi se nejčastěji využívá metoda, kdy se rozdělují náklady pouze úspěšnějšího účastníka podle poměru úspěchu ve věci, kdy se od jeho úspěchu odečte úspěch druhé strany.¹¹⁴ Jak však poukazuje A. Ptašník, má tato metoda řadu úskalí – jak již bylo řečeno, nijak nereflakuje náklady méně úspěšného účastníka řízení, v určitých případech se proto můžeme dostat do situace, kdy bude úspěšnějšímu účastníkovi, který na řízení vynaložil velmi vysoké náklady, ovšem své právo částečně neubrání, výše náhrady nákladů výrazně snížena, ačkoli druhá strana nevynaložila náklady téměř žádné, tedy neměla na svém úspěchu zásluhu. Ptašník proto pro výpočet náhrady nákladů řízení při částečném úspěchu ve věci navrhuje jinou metodu, která by reflektovala náklady vynaložené oběma účastníky, přičemž každý by měl obdržet náhradu svých nákladů podle poměru svého úspěchu ve věci.¹¹⁵

---

¹¹¹ BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 496 (§ 142).

¹¹² BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů řízení. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 9, s. 313.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ O použití této metody hovoří i odborná literatura. Viz např. PUTNA, Mojmir. In: DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 975-976 (§ 142), či BÍLÝ, Martin. In SVOBODA, Karel (ed). *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 495-496 (§ 142).

¹¹⁵ V detailech odkazují na příspěvek PTAŠNÍK, Adam. Spravedlnost náhrady nákladů řízení. In NECKÁŘ, Jan a kol. (eds). *Dny práva -2008- Days of Law. Sborník z 2. Ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1275-1276.

Pokud jde o možnost soudu nepřiznat náhradu nákladů ani jednomu účastníkovi, teorie uvádí jako příklad situaci, kdy „poměr úspěchu a neúspěchu byl u obou stran stejný“¹¹⁶.

Rozhodovací praxe se jistě nezmění ze dne na den, možnost aplikace i jiných metod při počítání náhrady nákladů, pokud má účastník úspěch pouze částečný, by však stála alespoň za úvahu.

4.1.3 Výjimky ze zásady úspěchu ve věci

Jak již bylo uvedeno, primární zásadou náhrady nákladů řízení je zásada úspěchu ve věci. Podle ní náklady řízení hradí účastník ve sporu podlehnuvší. Existují však i výjimky, kdy se této zásady neužije a náklady řízení hradí účastník ve sporu úspěšný, popř. povinnost nahradit náklady řízení není uložena žádnému z účastníků.

Situaci, kdy je náklady řízení povinen hradit účastník ve sporu úspěšný, upravuje § 143 OSŘ, podle něžž má žalovaný, který neměl ve věci úspěch, právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Tato výjimka se ovšem v praxi uplatní spíše výjimečně.¹¹⁷

V konkrétním případě musí soud především „zkoumat příčinnou souvislost mezi chováním žalovaného a podáním žaloby“.¹¹⁸ Typickým příkladem, kdy žalovaný neporušil žádnou povinnost a přesto nebyl v řízení úspěšný, bývaly za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 zejména žaloby na přivolení k výpovědi z nájmu bytu podle § 711a odst. 1 písm. a) zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. V režimu nového občanského zákoníku pak mohou v úvahu přicházet situace, kdy sice dlužník svůj dluh nesplní, ovšem z důvodu na straně věřitele – žalobce.¹¹⁹

Dále v klasickém sporném řízení mohou nastat v zásadě dvě situace, kdy právo na náhradu nákladů řízení není přiznáno žádnému z účastníků – pokud řízení skončilo smírem, jestliže si strany neujednaly něco jiného, popř. pokud bylo řízení zastaveno¹²⁰, tato problematika bude podrobněji rozebrána dále.

V případě, že v průběhu řízení mezi sebou strany uzavřou smír, vyřeší si i otázku náhrady nákladů řízení. Pokud tato jejich dohoda neodporuje zákonu či dobrým mravům, soud ji schválí. Jak však dodává M. Bílý, dohoda účastníků se vztahuje pouze na náhradu nákladů mezi nimi navzájem, nikoli na náhradu nákladů, jež jsou dle ustanovení § 148 OSŘ

¹¹⁶ PUTNA, Mojmír. In: DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 977 (§ 142).

¹¹⁷ JANEK, Kryštof, JIRSA, Jaromír. In: HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k l. 4. 2014. Kniha II., § 79-180 občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: HBT, 2014, s. 412 (§ 143).

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Podle § 146 odst. 1 OSŘ.

povinni hradit státu. Náhradu těchto nákladů by jim měl soud uložit „v tom poměru, v jakém dopadl smír oproti žalobnímu žádání“.¹²¹

Dle některých představuje výjimku ze zásady úspěchu ve věci i moderační právo soudu podle § 150 OSŘ.¹²² Nedomnívám se však, že lze ustanovení § 150 OSŘ vnímat jako výjimku z pravidla úspěchu ve věci, neboť podle § 150 není možné určit osobu povinnou k náhradě nákladů, aplikací tohoto ustanovení lze toliko této osobě její povinnost snížit, popř. i zcela odpustit. Osoba povinná k náhradě nákladů však bude vždy určena podle zásady úspěchu ve věci, popř. ostatních pravidel vymezených v § 142 až 148 OSŘ.

4.2 Institut předžalobní výzvy

Novelou OSŘ provedenou zákonem č. 396/2012 Sb. s účinností od 1. ledna 2013 byla pro přiznání práva na náhradu nákladů řízení v řízeních o splnění povinnosti zavedena podmínka zaslání tzv. předžalobní výzvy, zakotvená v § 142a odst. 1 OSŘ. V řízení o splnění povinnosti tak má žalobce proti žalovanému právo na náhradu nákladů řízení pouze v případě, že ve lhůtě nejméně 7 dnů před podáním žaloby zaslal žalovanému na adresu pro doručování, případně na poslední známou adresu výzvu k plnění.¹²³ Samozřejmě za předpokladu, že má žalobce ve věci úspěch.

Zavedení institutu předžalobní výzvy jako podmínky pro přiznání náhrady nákladů úspěšnému žalobci bylo podle M. Bílého vedeno snahou předcházet žalobám a s nimi spojeným nákladům v těch případech, kdy má dlužník vůli plnit, a alespoň částečně tak odbřemenit soudy.¹²⁴ Zároveň jde o reakci na „nepřiměřené praktiky provázející hromadné vymáhání drobných pohledávek“¹²⁵, kterým by měla napříště zabránit.¹²⁶

Aby však předžalobní výzva mohla plnit svůj účel, musí splňovat určité minimální náležitosti. Dlužník by se z ní měl zejména dozvědět, co a na základě čeho se po něm

---

¹²¹ BÍLÝ, Martin. *Subjekty náhrady...*, s. 309.

¹²² Např. VRCHA, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). *Dokončení. Soudní rozhledy*, 2002, roč. 8, č. 8, s. 277.

¹²³ Jelikož je běžné, že se dlužníci nezdržují v místě trvalého bydliště, popř. věřitelům neoznámí změnu adresy, snižuje dle J. Tichého povinnost doručit předžalobní výzvu na adresu pro doručování, popř. na poslední známou adresu a nikoli do sféry dispozice dlužníka vliv tohoto institutu na počet soudních řízení. Na druhou stranu nelze po věřitelích rozumně požadovat, aby měli o pobytu dlužníků neustálý přehled, formulace § 142a odst. 1 OSŘ je tak v tomto směru rozumná, na druhou stranu bude zaslání předžalobní výzvy schopno zabránit soudnímu řízení spíše výjimečně. Míru efektivity tohoto institutu snižuje také poměrně krátká doba, v níž je třeba před podáním žaloby výzvu zaslat a v níž má dlužník možnost pohledávku splnit. Více viz TICHÝ, Jan. Jiný pohled na předžalobní výzvu a náklady s ní spojené. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 8, s. 283-284.

¹²⁴ BÍLÝ, Martin. Předžalobní výzva – důsledky a problémy. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 94.

¹²⁵ TICHÝ, Jan. *Jiný pohled...*, s. 283.

¹²⁶ Zejména spolu s důslednou aplikací nákladové judikatury ÚS. TICHÝ, Jan. *Jiný pohled ...*, s. 284.

požaduje, a v jaké výši, dluh by tedy měl být řádně specifikován. Jak však dodává M. Bílý, není na druhou stranu třeba lpět na přehnaném formalismu.¹²⁷

Výjimečně lze žalobci právo na náhradu nákladů přiznat, a to zčásti nebo zcela, i když žalovanému takovou výzvu nezaslal, pokud tu jsou důvody zvláštního zřetele hodné. Jedná se tedy o výjimku z pravidla stanoveného v odstavci prvním ustanovení § 142a OSŘ. Otázkou je, jaké důvody budou judikaturou akceptovány jako důvody hodné zvláštního zřetele.

Takovým případem, kdy by bylo možné žalobci přiznat náhradu nákladů, ačkoli žalovanému předžalobní výzvu nezaslal, by podle M. Bílého mohla být např. situace, kdy má dlužník vůči věřiteli několik pohledávek z obdobného důvodu a nikdy dobrovolně neplnil, popř. pokud je dlužník bez trvalého bydliště, dlouhodobě s věřitelem nekomunikuje a nepřebírá poštu, nebo o pohledávce prokazatelně ví, např. požádá o splátkový kalendář, přesto dále neplní apod. V každém případě by však věřitel měl tyto skutečnosti sám tvrdit a nejlépe i prokázat, soud nemusí z vlastní iniciativy zkoumat, proč předžalobní výzva nebyla zaslána.¹²⁸

Podle J. Tichého by naopak měly být důvody zvláštního zřetele hodné vykládány široce. Za takový důvod pokládá i skutečnost, že žalovaný dobrovolně nesplnil ani sedm dnů po doručení žaloby. Žaloba by v tomto případě plnila sama o sobě funkci předžalobní výzvy. Podle J. Tichého by se totiž postavení žalovaného nemělo nedůvodně zlepšit oproti stavu, kdy by mu byla zaslána předžalobní výzva, jen proto, že žalobce nesplnil svou notifikační povinnost.¹²⁹ Bude ovšem záležet na okolnostech každého případu, neboť pokud by se tato praxe aplikovala paušálně, ztratil by institut předžalobní výzvy svůj význam.

S J. Tichým ovšem lze souhlasit v tom směru, že by nebylo správné přiznávat žalobci za sepis předžalobní výzvy náhradu odměny advokáta.¹³⁰ Takový výklad by šel proti smyslu a účelu institutu předžalobní výzvy, kterým je poskytnout dlužníku dodatečný čas na splnění povinnosti bez hrozby dalších výdajů, zejména na náhradě nákladů řízení, tedy poskytnout dlužníku jakési dobrodiní. V případě, že by se za sepis předžalobní výzvy přiznávala žalobcům náhrada odměny advokáta, ve většině případů by se postavení dlužníka jen zhoršilo, neboť by musel na náhradě nákladů řízení hradit ještě o položku navíc. Dlužník by tak byl de facto „sankcionován za to, že nabídnutého dobrodiní nevyužil“.¹³¹

---

¹²⁷ BÍLÝ, Martin. Předžalobní výzva – důsledky..., s. 94.

¹²⁸ Tamtéž..., s. 96-98.

¹²⁹ TICHÝ, Jan. Jiný pohled ..., s. 285.

¹³⁰ Opačného názoru je např. Krajský soud v Plzni. V usnesení ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 64 Co 41/2014 přiznal žalobkyni náhradu i za výzvu k plnění s odůvodněním, že „potřebuje-li účastník k uplatnění práva vynaložit náklady a podmiňuje-li § 142a odst. 1 OSŘ právo na jejich náhradu předžalobní výzvou, potřebuje účastník vynaložit i náklad na tuto výzvu.“ Blíže viz PULKRÁBEK, Zdeněk. Předžalobní výzva k plnění. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 7-8, s. 264.

¹³¹ TICHÝ, Jan. Jiný pohled ..., s. 286.

Právní úprava předžalobní výzvy je účinná teprve něco málo přes dva roky, rozhodovací praxe tak má před sebou řadu otázek, které bude muset v souvislosti s tímto ještě stále poměrně novým institutem vyřešit.

4.3 Náhrada nákladů řízení při zastavení řízení

V případě, že dojde k zastavení řízení, nemá dle § 146 odst. 1 písm. b) OSŘ žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku.¹³² Výjimku z tohoto pravidla představuje § 146 odst. 2 OSŘ. Podle první věty tohoto ustanovení je povinen hradit náklady řízení ten z účastníků, který zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Podle věty druhé pak platí, že jestliže byl pro chování žalovaného, popř. jiného účastníka řízení, vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, hradí náklady řízení tento žalovaný, resp. jiný účastník řízení.

Vztah těchto ustanovení OSŘ je třeba dle P. Vrchy interpretovat jako vztah obecné a zvláštní právní normy.¹³³ Toto své tvrzení opírá i o judikaturu Nejvyššího soudu, který říká, že aplikovat ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ je možné pouze v tom případě, že je naplněna jeho hypotéza, v opačném případě je nutné použít ustanovení § 146 odst. 1 písm. b) OSŘ, přičemž jedním z předpokladů aplikace § 146 odst. 2 OSŘ je, že účastníku, jenž zastavení řízení nezavinil, vůbec nějaké náklady vzniknou, jinak by mu protistrana, která zastavení řízení zavinila, neměla co nahrazovat.¹³⁴

Otázku zavinění ve smyslu § 146 odst. 2 věta první je třeba zkoumat z procesního, nikoli z hmotněprávního hlediska, tedy podle toho, „kdo učinil procesní úkon, který měl za následek zastavení řízení“.¹³⁵ V případě žalobce typicky půjde o zpětvzetí žaloby bez ohledu na důvod tohoto kroku, popř. pokud nebude splněna některá z podmínek řízení a z tohoto důvodu bude soud nucen řízení zastavit. Na straně žalovaného se bude zpravidla jednat o případy, na které myslí ustanovení § 146 odst. 2 věta druhá, tedy pokud žalovaný po podání žaloby dobrovolně splní to, co je po něm žalobním návrhem požadováno. V takovém případě nezbyvá žalobci nic jiného, než vzít žalobu zpět, pokud nechce riskovat její zamítnutí. Jak

---

¹³² Toto pravidlo je vcelku logické, neboť, jak uvádí M. Bílý, „zastavení řízení znamená, že o věci nebylo meritorně rozhodnuto, tedy náklady nelze přiznat podle zásady úspěchu ve věci“, přičemž „žádný výsledek znamená remízu a každý si hradí náklady sám“. Viz BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů ..., s. 309-310.

¹³³ VRCHA, Pavel. Několik poznámek k rozhodování..., s. 273.

¹³⁴ Obdobná situace nastává i v případě ustanovení § 146 odst. 3 OSŘ, které stanoví, že pokud soud odmítne žalobu, popř. jiný návrh na zahájení řízení, je žalobce, resp. navrhovatel povinen nahradit ostatním účastníkům jejich náklady. Pokud však ostatním účastníkům žádné náklady nevzniknou, není možné aplikovat § 146 odst. 3 OSŘ, nýbrž analogicky § 146 odst. 1 písm. b) OSŘ. Viz tamtéž, s. 273.

¹³⁵ BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů..., s. 311.

však dodává P. Vrcha, mezi „chováním žalovaného a žalobním návrhem musí být věcná spojitost“.¹³⁶

Pokud tedy dojde k zastavení řízení, měl by soud o náhradě nákladů řízení rozhodnout primárně podle § 146 odst. 1 písm. b) OSŘ, tedy tak, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo. Teprve pokud by došel k závěru, že některý z účastníků svým jednáním zastavení řízení zavinil, může protistraně, v případě, že jí nějaké náklady v průběhu řízení vznikly, přiznat jejich náhradu.

4.4 Moderační právo soudu

V praxi může docházet k situacím, kdy by aplikace zásady úspěchu ve věci, popř. dalších pravidel pro rozhodování o náhradě nákladů řízení, mohla působit v konkrétním případě nepřiměřeně tvrdě. Proto má soud k dispozici tzv. moderační právo, aby mohl tyto případné tvrdosti zákona zmírňovat.¹³⁷

Podle § 150 OSŘ soud výjimečně nemusí náhradu nákladů zcela nebo zčásti přiznat, odůvodňují-li takový postup důvody zvláštního zřetele hodné, příp. odmítl-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařízeného soudem.¹³⁸ Již ze samotného znění § 150 OSŘ však vyplývá, že se jedná o institut, který by měl být využíván jen ve zcela výjimečných případech¹³⁹.

Ačkoli se Ústavní soud opakovaně vyjadřuje v tom smyslu, že „posouzení podmínek využití moderačního práva soudu v konkrétní věci je zásadně záležitostí obecného soudu“¹⁴⁰, v řadě svých rozhodnutí se jím rovněž zabýval a stanovil základní limity jeho aplikace.

Podle ÚS neurčitý právní pojem „důvody zvláštního zřetele hodné“ na jednu stranu soudům poskytuje poměrně široký prostor pro stanovení jeho obsahu a rozsahu, na druhou stranu je nezbytné se při použití § 150 zdržet jakékoli libovůle.¹⁴¹ Při úvaze, zda jsou v konkrétním případě dány důvody zvláštního zřetele hodné, proto soudy musí vždy vycházet

¹³⁶ VRCHA, Pavel. Několik poznámek k rozhodování..., s. 274.

¹³⁷ Podle Nejvyššího soudu lze moderační právo aplikovat „ve prospěch odstranění nepřiměřené tvrdosti či dosažení spravedlnosti pro účastníky řízení“. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2234/2014.

¹³⁸ Tento nový důvod moderace výše náhrady nákladů řízení byl do OSŘ vložen s účinností od 1. 9. 2009 zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů.

¹³⁹ Jak dovodila judikatura, použití § 150 OSŘ „musí odpovídat zvláštním okolnostem konkrétního případu a musí mít vždy výjimečný charakter“. Rozhodnutí R 34/1982 citované v MICHNA, Lukáš, MICHNA, Ondřej. Soudcovské zmírňovací právo dle § 150 OSŘ. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 175.

¹⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. I. ÚS 231/15, obdobně i náleží Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007, sp. zn. III. ÚS 624/06.

¹⁴¹ Např. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2156/14, obdobně náleží Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 145/06.

ze všech okolností případu a své rozhodnutí řádně a přesvědčivě zdůvodnit, aby mj. odpovídalo skutkovým zjištěním a podmínkám zákonnosti.¹⁴²

Soudy by tedy měly přihlížet zejména k majetkovým, sociálním, osobním a dalším poměrům všech účastníků řízení, jakož i k okolnostem, které vedly k soudnímu uplatnění nároku, k postojům účastníků v průběhu řízení a „dalším relevantním skutečnostem, které určitým způsobem individualizují situaci účastníků“¹⁴³ daného řízení.

Nejvyšší soud (dále jen NS) dodává, že aby bylo užití moderačního práva oprávněné, muselo by se v konkrétním případě jednat o takové okolnosti, „pro které by se jevilo (...) nespravedlivým ukládat náhradu nákladů řízení tomu účastníku, který ve věci úspěch neměl, a zároveň by bylo možno spravedlivě požadovat na úspěšném účastníku, aby náklady vynaložené v souvislosti s řízením nesl ze svého“.¹⁴⁴ NS tedy zdůrazňuje nutnost posuzovat zásah do majetkové sféry jak neúspěšného účastníka řízení, tak účastníka, kterému by jinak náhrada nákladů náležela.

Pokud by soud v konkrétním případě uvažoval o aplikaci § 150, je povinen v souladu s principy rovnosti účastníků a práva na spravedlivý proces účastníky o této možnosti poučit a vytvořit jim tak procesní prostor, aby se k použití moderačního práva mohli vyjádřit, příp. aby mohli vznášet další tvrzení a důkazy, které by byly způsobilé rozhodnutí soudu o aplikaci § 150 ovlivnit.¹⁴⁵

Na závěr je nutné zdůraznit, že ustanovení § 150 OSŘ neslouží k identifikaci osoby povinné k náhradě nákladů řízení, nýbrž pouze ke zmírnění její nákladové povinnosti. Osoba povinná k náhradě nákladů řízení bude určena podle pravidel vymezených v § 142 až 148 OSŘ, a pouze pokud by soud po zvážení všech relevantních okolností daného případu došel k závěru, že jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, může osobě, již svědčí právo na náhradu nákladů řízení, tuto náhradu výjimečně zčásti nebo zcela nepřiznat. Na možnou aplikaci moderačního práva je však soud povinen účastníky upozornit tak, aby se k ní mohli vyjádřit, případně uplatnit nové tvrzení a důkazy. Pokud se soud k aplikaci moderačního práva uchýlí, je povinen své rozhodnutí pečlivě zdůvodnit.

---

¹⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 145/06, popř. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2015, sp. zn. II. ÚS 2250/14.

¹⁴³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2156/14, obdobně nález Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. III. ÚS 1840/10.

¹⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2014, sp. zn. 22 Cdo 3542/2013, obdobně usnesení ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2941/2013, či usnesení ze dne 21. 7. 2014, sp. zn. 22 Cdo 2524/2014.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1391/07, popř. nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 828/06, či nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2008, sp. zn. I. ÚS 2569/07. Tyto závěry převzal rovněž NS, viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2234/2014.

4.5 Rozhodnutí o nákladech řízení

O náhradě nákladů řízení je dle § 151 odst. 1 OSŘ soud povinen rozhodnout i bez návrhu, tedy z úřední povinnosti, a to v zásadě v rozhodnutí, kterým se řízení u něho končí.¹⁴⁶ Výjimku představují rozhodnutí podle § 147 a 148 odst. 2, tedy rozhodnutí o tzv. zaviněných nákladech, o kterých může soud rozhodnout již v průběhu řízení, zpravidla v okamžiku jejich vzniku¹⁴⁷, nejpozději však opět v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končí.¹⁴⁸

Povinnost soudu rozhodnout o náhradě nákladů z úřední povinnosti mj. vyplývá ze skutečnosti, „že v obecné rovině právo na náhradu nákladů řízení vyplývá přímo ze zákona, (...) nicméně konkrétní nárok na náhradu konkrétních nákladů řízení se zakládá až rozhodnutím soudu“.¹⁴⁹ Rozhodnutí soudu o náhradě nákladů řízení má tedy konstitutivní účinky.¹⁵⁰ Zároveň je vždy vydáváno ve formě usnesení, i když je ve věci samé rozhodnuto rozsudkem.¹⁵¹

Podle odstavce 4 ustanovení § 151 OSŘ má předseda senátu možnost určit konkrétní výši nákladů až v písemném vyhotovení rozhodnutí. Při ústním vyhlášení tak stačí uvést, kterému z účastníků je právo na náhradu nákladů přiznáno, vůči komu a v jaké míře.¹⁵² Podle M. Škárové a I. Saralievové mívá toto ustanovení na případy, „kdy náklady již prokazatelně vznikly, jen je např. obtížné při vyhledávání rozsudku je okamžitě vyčíslit“.¹⁵³

V případě, že bylo o náhradě nákladů řízení rozhodnuto samostatným usnesením, běží dle odst. 5 ustanovení § 151 lhůta k plnění až od právní moci tohoto rozhodnutí, nikoli tedy od jeho doručení, jak stanoví obecná úprava vykonatelnosti usnesení v § 171 OSŘ.¹⁵⁴

Pokud je účastník, jemuž byla přiznána náhrada nákladů řízení, zastoupen advokátem na základě plné moci¹⁵⁵, případně notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními

¹⁴⁶ Přičemž jde i o situace, kdy řízení končí jen pro některého z účastníků. Více viz tamtéž, s. 431.

¹⁴⁷ Tyto náklady totiž nesouvisí s výsledkem řízení. Blíže viz tamtéž, s. 432.

¹⁴⁸ Pokud by soud opomněl o náhradě nákladů rozhodnout, má možnost vydat dle § 166 odst. 1 OSŘ doplňující rozhodnutí, ovšem pouze dokud rozhodnutí ve věci samé nenabude právní moci.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 430.

¹⁵⁰ Jiného názoru je např. D. Navrátil, podle nějž je rozhodnutí soudu o náhradě nákladů řízení naopak povahy deklaratorní, „neboť povinnost dlužníka zaplatit věřiteli (...) účelně vynaložené náklady (...) tu existovala od samého počátku a soud tuto povinnost pouze autoritativně potvrzuje“. Více viz NAVRÁTIL, David. Náhrada nákladů řízení (aneb proč hledat problém tam, kde není). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 5, s. 182-183.

¹⁵¹ JANEK, Kryštof, JIRSA, Jaromír. In: HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení...*, s. 432.

¹⁵² Tamtéž, s. 434.

¹⁵³ ŠKÁROVÁ, Marta, SARALIEVOVÁ, Irena. In ŠKÁROVÁ, Marta (ed). *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 362 (§ 151).

¹⁵⁴ JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík (ed). *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 663 (§ 151).

¹⁵⁵ Ustanovení § 149 odst. 1 a 3 OSŘ směřuje pouze na profesionální zástupce, kteří účastníka zastupují na základě plné moci. Pokud by byl účastníkem advokát ustanoven a tomuto účastníku bylo zároveň přiznáno právo na náhradu nákladů, postupuje se dle odst. 2 tohoto ustanovení tak, že soud uloží osobě povinné k náhradě nákladů zaplatit náhradu hotových výdajů a odměnu za zastupování státu. V případě, že tomuto účastníku

předpisy či patentovým zástupcem v rozsahu oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy, je součástí výroku o náhradě nákladů i určení platebního místa, kterým je dle ustanovení § 149 odst. 1 a 3 OSŘ právě advokát, notář či patentový zástupce. Jak ovšem připomíná N. Javůrková, je tímto způsobem „pouze určeno platební místo, nikoli subjektivní právo zástupce“.¹⁵⁶ Veškerá práva vyplývající z přiznané náhrady nákladů tak i nadále náležejí účastníku řízení. Podle K. Janka a J. Jirsa je však smyslem tohoto ustanovení ochrana advokáta v případě, „že by jeho odměnu po vyúčtování nekryly klientem poskytnuté zálohy a ten měl po skončení řízení obtíže s platební morálkou“.¹⁵⁷

---

vznikly ještě další náklady, osoba povinná k náhradě nákladů je platí přímo tomuto účastníku. JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík (ed). *Občanský soudní řád...*, s. 655 (§ 149).

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ JANEK, Kryštof, JIRSA, Jaromír. In: HAVLÍČEK, Karel (ed). *Občanské soudní řízení...*, s. 423 (§ 149).

5. Náklady civilního řízení sporného v právní úpravě Spolkové republiky Německa

V následující kapitole se budu zabývat právní úpravou nákladů civilního řízení sporného ve Spolkové republice Německo (dále jen SRN). Vzhledem k zaměření této práce není cílem zde dopodrobna představit celou právní úpravu, přiblížím proto jen některé, z mého pohledu zajímavé, aspekty.

Německý právní řád patří stejně jako náš ke kontinentálnímu právnímu systému, tedy jakkoli se navzájem liší, spočívají na obdobných principech. Německé civilní procesní právo navíc nebylo násilně přerušeno obdobím socialismu¹⁵⁸, nýbrž se kontinuálně vyvíjí již od roku 1877, kdy byl vydán tzv. Zivilprozessordnung (dále jen ZPO). Německá úprava, jež již tradičně vychází ze zásad demokratického právního státu, by nám tak mohla být inspirací při rekodifikaci civilního procesu, obdobně jako se tvůrci nového soukromoprávního kodexu nechali inspirovat německým občanským zákoníkem.

Podobně jako u nás jsou i v SRN náklady řízení upraveny ve více právních předpisech. Tím nejvýznamnějším je bezesporu již zmiňovaný Zivilprozessordnung, neboli německý civilní soudní řád, který v § 91 až 107 ZPO upravuje základní principy a pravidla ovládající placení a náhradu nákladů řízení.

Náklady řízení (Prozesskosten) právní teorie rozumí výdaje stran na soudní řízení, přičemž rozlišuje soudní (Gerichtskosten) a mimosoudní (außergerechliche Kosten) náklady. Soudní náklady jsou upraveny zvláštními zákony, jedním z nich je i tzv. Gerichtskostengesetz (dále jen GKG). Soudními náklady jsou jednak poplatky na činnost justice, tedy obdoba našich soudních poplatků, a hotové výdaje soudu. Výše těchto nákladů se řídí hodnotou sporu, pokud není v přílohách GKG stanoveno něco jiného. Mimosoudní náklady jsou pak zejména náklady na právní zastoupení, náklady účastníků jako cestovné a nocležné apod. Náklady na právní zastoupení jsou opět upraveny zvláštním zákonem o advokátní odměně, tzv. Rechtsanwaltsvergütungsgesetz (RVG).¹⁵⁹

Obdobně jako u nás jsou strany povinny nést ty náklady, které jim v průběhu řízení vznikly.¹⁶⁰ Že je i v SRN placení nákladů ovládáno zásadou zájmovou, dokládá mj.

---

¹⁵⁸ Samozřejmě s výjimkou NDR, kde se rovněž vyvíjelo právo socialistického typu, nicméně po sjednocení Německa se základem jednotného státu stalo historicky se vyvinuvší právo SRN. KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 115.

¹⁵⁹ Podle HÜBTEGE, Rainer. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung: FamFG Verfahren in Familiensachen, GVG, Einführungsgesetze, EU-Zivilverfahrensrecht*. 32. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2011, s. 165-172.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 165. Podle R. Hübstega je tato povinnost definitivní teprve ve chvíli, kdy strana nemá nárok na jejich náhradu nebo jej nemůže realizovat.

ustanovení § 22 odst. 1 GKG, podle nějž je povinen platit soudní náklady ten, kdo civilní řízení sporné zahájil.

Základní zásadou, podle které se v SRN rozhoduje o náhradě nákladů řízení, je taktéž zásada úspěchu ve věci. Podle § 91 odst. 1 ZPO nese strana ve sporu podlehnuvší náklady tohoto řízení, zejména pak hradí protistraně náklady, které jí vznikly, pokud byly nutné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Pokud ovšem každá ze stran částečně zvítězí a částečně podlehne, je třeba jejich náklady vzájemně zrušit (strany nesou své vlastní mimosoudní náklady a soudní náklady jsou mezi ně stejným dílem rozděleny) nebo poměrně rozdělit v poměru jejich úspěchu (§ 92 odst. 1 ZPO). I v případě částečného úspěchu však soud může jedné ze stran přiznat veškeré náklady řízení, pokud neměla úspěch jen v poměrně nepatrné části, popř. pokud hodnota plnění závisela na uvážení soudu nebo znaleckém posudku (§ 92 odst. 2 ZPO).¹⁶¹

A rovněž německá právní úprava připouští z této primární zásady výjimky. Např. podle § 93 ZPO pokud žalovaný svým jednáním nedal podnět k podání žaloby, jdou náklady řízení k tíži žalobce, pokud ovšem žalovaný žalobcův nárok neprodleně uznal.¹⁶² Toto ustanovení chrání žalovaného, který je ochoten plnit, a zároveň modifikuje zásadu úspěchu ve věci tak, že náklady řízení má nést ten, kdo se soudní ochrany domáhá bezdůvodně.¹⁶³

Zásadní rozdíl oproti české právní úpravě ovšem představuje rozhodování o náhradě nákladů řízení. O nákladech soud rozhoduje taktéž ex offio a zásadně v rozhodnutí, jímž se řízení končí, v tzv. Kostengrundentscheidung však soud rozhodne pouze o tom, kdo je povinen náklady řízení hradit.¹⁶⁴ Následně se zásadně na návrh jedné ze stran vede před soudem prvního stupně samostatné řízení, tzv. Kostenfestsetzungsverfahren, jehož výsledkem je rozhodnutí o výši nákladů (tzv. Kostenfestsetzungsbeschluss), které je strana povinna protistraně nahradit.¹⁶⁵ Toto řízení provádí soudní úředník (Rechtspfleger) a teprve nyní se hodnotí, zda náklady, které strana, již dle Kostengrundentscheidung svědčí právo na jejich náhradu, uplatňuje, byly skutečně nezbytné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.¹⁶⁶

S náklady řízení do určité míry souvisí také institut poskytnutí záruky (§§ 108-113 ZPO). Záruku na náklady řízení poskytne na návrh žalovaného ten žalobce, který nemá obvyklý pobyt na území členského státu Evropské unie nebo smluvního státu Evropského

---

¹⁶¹ § 92 ZPO platí obdobně v případě částečného zpětvzetí žaloby. Tamtéž, s. 196 (§ 92).

¹⁶² Podmínku uznání nároku obsahoval i ČRS a OSŘ 1950, nicméně v současné české právní úpravě ji již nenajdeme.

¹⁶³ HÜBTEGE, Rainer. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung...*, s. 197 (§ 93).

¹⁶⁴ Podle pravidel vymezených v §§ 91-101 ZPO.

¹⁶⁵ Toto řízení je upraveno v §§ 103-107 ZPO.

¹⁶⁶ HÜBTEGE, Rainer. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung...*, s. 167, 171 (§ 91).

hospodářského prostoru (§ 110 odst. 1 ZPO). Účelem tohoto ustanovení je ochrana žalovaného, § 110 se proto vztahuje jen na zajištění jeho nároku na náhradu nákladů, nikoli na soudní náklady.¹⁶⁷ Obdobný institut upravoval i ČRS, v současné právní úpravě jej však již nenalezneme.

Samostatně a poměrně podrobně je v ZPO (§§ 114-127) upravena tzv. pomoc s náklady řízení, neboli Prozesskostenhilfe, která je do určité míry obdobou našeho osvobození od soudních poplatků podle § 138 OSŘ. Straně, která z důvodu svých osobních a ekonomických poměrů nemůže platit náklady na vedení sporu, popř. je může platit pouze částečně nebo ve splátkách, soud na návrh přizná pomoc, pokud zamýšlené uplatňování nebo bránění práva má naději uspět a nejeví se jako svévolné (§ 114 ZPO). Tímto institutem je tedy zajištěn přístup k soudu i pro ty subjekty¹⁶⁸, které by si soudní ochranu jinak dovolit nemohly.¹⁶⁹

Závěrem lze tedy shrnout, že mezi právní úpravou nákladů řízení v SRN a v České republice je možné vysledovat určité podobnosti, zejména pokud jde o zásady ovládající placení a náhradu nákladů, příp. instituty, které mají zajistit soudní ochranu i těm subjektům, kterým by jejich momentální osobní či majetkové poměry jinak neumožňovaly obrátit se na soud.¹⁷⁰ Naopak některé otázky, jako rozhodování o náhradě nákladů, řeší německá právní zcela odlišně, popř. upravuje instituty, které jsou českému právnímu řádu již neznámé, jako je poskytnutí záruky.

---

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 233.

¹⁶⁸ Podle § 116 ZPO lze za určitých podmínek přiznat tuto pomoc rovněž právníkům osobám.

¹⁶⁹ Jinak řečeno jím je naplňován požadavek efektivní právní ochrany. REICHOLD, Klaus. In THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans. *Zivilprozessordnung...*, s. 236 (§ 114).

¹⁷⁰ Nutno však zároveň dodat, že v tomto ohledu je německá úprava daleko propracovanější.

6. Náklady civilního řízení sporného de lege ferenda

Právní úprava nákladů řízení civilního řízení sporného se v průběhu času příliš neměnila, to ovšem neznamená, že by v praxi nepůsobila problémy a nebyl zde prostor pro změnu. V této kapitole zmíním některé oblasti, které by dle mého názoru mohly být předmětem budoucích legislativních změn.

Jak už z obsahu této práce vyplývá, v posledních letech se pozornost soustředí zejména na řešení problému obchodu s pohledávkami, které jsou v zásadě uplatňovány tzv. formulářovými žalobami. Již jsem také zmínila, že v této souvislosti byl novelizován advokátní tarif, který nově rozlišuje bagatelní spory¹⁷¹ zahájené formulářovou žalobou, u nichž pro účely stanovení náhrady nákladů řízení výrazně snižuje výši sazeb za jeden úkon právní služby, a spory ostatní, u nichž výše sazeb zůstala zachována.

Toto řešení ovšem nepovažuji za šťastné, neboť se může citelně dotknout i těch subjektů, které se na obchodu s pohledávkami nepodílely. Vhodnějším se mi jeví návrh ČAK, podle něž by sice pro bagatelní pohledávky, tedy pohledávky, které by v souladu s § 202 odst. 2 OSŘ nepřevyšovaly 10.000 Kč, existovala pro účely náhrady nákladů řízení zvláštní sazba, ta by se ovšem odvíjela od většího rozvrstvení tarifních hodnot.¹⁷² Výše těchto sazeb už by byla samozřejmě otázkou pro širší diskuzi. Vzhledem ke kritice, která se na novelu AT snesla, je pravděpodobné, že úprava § 14b AT dozná v budoucnu úprav. Ty by se dle mého názoru měly nést právě v duchu řešení navrhovaného ČAK.

Výše odměny za zastupování při rozhodování o náhradě nákladů se má dle § 151 odst. 2 věta první před středníkem stále určovat podle sazeb stanovených tzv. přísudkovou vyhláškou, ačkoli byla s účinností od 7. 5. 2013 nálezem Ústavního soudu zrušena. Znění tohoto ustanovení by proto mělo být novelizováno tak, aby bylo v souladu s platnou a účinnou právní úpravou.

Pomineme-li případné další změny právní úpravy, o kterých se v souvislosti s odměnou za zastupování v případě bagatelních sporů uvažuje, novelizována by mohla být rovněž úprava individuálního osvobození od soudních poplatků, která je dle mého názoru poněkud nesystematicky zařazena mezi druhy nákladů řízení v § 138 OSŘ a která by si zasloužila samostatnou právní úpravu. Vzorem by zde mohl být např. ČRS, popř. i německý ZPO, který rovněž obsahuje poměrně podrobně právo na tzv. pomoc s náklady řízení.

---

¹⁷¹ Jen připomínám, že hranice bagatelnosti byla stanovena na 50.000 Kč. Není ovšem jasné, na základě jaké úvahy dospělo MS právě k této částce, která pro většinu obyvatel jistě nepředstavuje částku zanedbatelnou.

¹⁷² Blíže viz ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Stanovisko ČAK k návrhu novely advokátního tarifu upravujícího výši přísudku v bagatelních sporech. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 4, s. 5-7.

V samostatné úpravě individuálního osvobození od soudních poplatků by pak mohla být zahrnuta rovněž práva související, jako je právo na ustanovení zástupce podle § 30 OSŘ, osvobození od povinnosti platit odměnu mediátora podle § 140 odst. 3 OSŘ, osvobození od povinnosti složit zálohu na náklady důkazů podle § 141 odst. 1 OSŘ, příp. osvobození od povinnosti hradit státu náklady, které platil, podle § 148 odst. 1 OSŘ. Je zřejmé, že i současná právní úprava poskytuje, zjednodušeně řečeno, nemajetným účastníkům řízení řadu výhod, které jim mají umožnit řádně bránit nebo uplatňovat svá práva u soudu, nicméně pokud by byla všechna tato oprávnění shrnuta v samostatném oddíle, právní úprava by se tím výrazně zpřehlednila.

Dále by v zájmu zvýšení efektivity institutu předžalobní výzvy bylo vhodné prodloužit dobu, v níž má být před podáním žaloby výzva zaslána tak, aby dlužník měl skutečně reálnou možnost svůj dluh splnit a předžalobní výzva byla způsobilá soudnímu řízení skutečně předejít.

Námětem k diskuzi by mohla být také změna právní úpravy rozhodování o náhradě nákladů po vzoru německého ZPO, kdy by v rozhodnutí, jímž se řízení v daném stupni končí, soud rozhodl pouze o základu nároku na náhradu nákladů, tedy kdo je k náhradě nákladů povinen a v jakém rozsahu, konkrétní výše této náhrady by se však určovala v samostatném, čistě návrhovém řízení, které by již prováděl např. vyšší justiční úředník. Tato změna by dle mého názoru mohla do určité míry urychlit civilní soudní řízení, jehož délka je v českém prostředí dlouhodobě kritizována.

Závěr

V diplomové práci jsem se snažila uceleně zpracovat poměrně rozsáhlou problematiku náhrady nákladů civilního řízení sporného a některých souvisejících institutů, včetně historického exkurzu a srovnání s právní úpravou Spolkové republiky Německa, přičemž jsem rovněž upozornila na problém náhrady odměny za zastupování v bagatelních sporech.

Vzhledem k omezenému rozsahu práce jsem se však nemohla všem nastíněným tématům důkladně věnovat. Podrobnější zpracování by si tak jistě zasloužila jak historická právní úprava, tak právní úprava SRN, z níž jsem upozornila pouze na některé aspekty, popř. některé instituty právní úpravy *de lege lata*, jmenovitě uvedu samotné rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, jeho formu, jednotlivé druhy nákladů řízení apod.

Pokud jde o samotnou právní úpravu náhrady nákladů civilního řízení sporného, od vydání OSŘ v roce 1963 se výrazněji nezměnila a zásady ovládající placení i náhradu nákladů zůstávají obdobné již více než sto let. I přesto se praxe potýká s některými výkladovými nejasnostmi a nákladů řízení se týká nejedno rozhodnutí Ústavního soudu, ačkoli ÚS obecně přistupuje k přezkumu rozhodnutí obecných soudů o náhradě nákladů řízení spíše rezervovaně, neboť spor o výši náhrady nákladů nemůže zpravidla dosáhnout takové intenzity, aby došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatele.

Ve svých rozhodnutích se tak Ústavní soud mj. věnuje otázce účelnosti nákladů řízení, kdy za účelně vynaložené v zásadě nepovažuje např. náklady státu, resp. jeho organizačních složek, vynaložené na právní zastoupení, jelikož stát by měl být dostatečně personálně vybaven k ochraně svých zájmů, příp. moderačnímu právu soudu podle § 150 OSŘ, kdy stanovil limity jeho aplikace.

V posledních letech se rozhodovací praxe obecných soudů potýká zejména s problémem nejednotného rozhodování o odměně za zastupování v bagatelních sporech, které jsou zahajovány tzv. formulářovými žalobami. Některé soudy žalobcům náhradu za právní zastoupení nepřiznávaly vůbec, jiné ji v souladu s § 151 odst. 2 věta první za středníkem OSŘ určovaly podle advokátního tarifu a nikoli podle přísudkové vyhlášky.

Ve snaze sjednotit judikaturu obecných soudů se k této otázce vyjádřil rovněž Ústavní soud. Zásadní jsou zejména jeho nálezy sp. zn. I. ÚS 3923/11, v němž obiter dictum vyslovil, že za ústavně konformní by považoval, pokud by v zájmu zachování principu proporcionality byla odměna za zastupování určována jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny, a sp. zn. I. ÚS 988/2012, jímž do určité míry zkorigoval své závěry vyslovené v předchozím nálezu, kdy uzavřel, že výši náhrady nákladů se lze samozřejmě zabývat až ve chvíli, kdy jsou

zhodnoceny jako účelně vynaložené, přičemž odměna za zastupování bude podmínku účelnosti zpravidla splňovat, ovšem v praxi se jistě mohou vyskytnout případy, kdy tomu tak nebude.

Zřejmě největší kontroverze pak vyvolal plenární nález sp. zn. Pl. ÚS 25/12, jímž Ústavní soud zrušil přísudkovou vyhlášku č. 484/2000 Sb. Nadále se tedy výše odměny za zastupování určuje podle ustanovení advokátního tarifu, který byl v polovině roku 2014 rovněž významně novelizován. Nově tak upravuje kategorii „bagatelních sporů“ do 50.000 Kč, které jsou zahajovány tzv. formulářovými žalobami, u nichž došlo k výraznému snížení sazby za jeden úkon právní služby pro účely stanovení náhrady nákladů řízení. Tato novela je však zejména ze strany ČAK značně kritizována.

O změnách se uvažuje také na úrovni OSŘ. Podle návrhu skupiny poslanců by se účastníkům řízení náhrada odměny za zastupování ve sporech do 10.000 Kč v zásadě nepřiznávala, čímž by došlo k popření zásady úspěchu ve věci, podle níž se úspěšnému účastníkovi přiznává náhrada všech nákladů, které vynaložil k účelnému uplatňování nebo bránění na práva.

Je tedy pravděpodobné, že se právní úprava nákladů civilního řízení sporného bude dále vyvíjet. Nicméně výše zmíněný návrh skupiny poslanců nepovažuji za krok správným směrem. Problém obchodu s pohledávkami je dle mého názoru způsobit vyřešit poměrně nový institut předžalobní výzvy jako podmínky pro přiznání náhrady nákladů řízení, pokud by ovšem byla de lege ferenda prodloužena lhůta, v níž je žalobce povinen výzvu zaslat, tak, aby měl dlužník skutečně reálnou možnost svůj dluh dodatečně splnit a zabránit tak soudnímu řízení.

Dle mého názoru by bylo rovněž vhodné novelizovat § 14b AT v tom smyslu, aby sice pro bagatelní pohledávky do 10.000 Kč existovala zvláštní sazba, která by se ovšem odvíjela od většího rozvrstvení tarifních hodnot, ale nesnižovala tak výrazným způsobem odměnu za zastupování pro účely stanovení náhrady nákladů řízení, jak to činí současné ustanovení § 14b AT.

Na základě výše zmíněného je tedy možné uzavřít, že hypotéza stanovená v úvodu práce, podle níž právní úprava ani rozhodovací praxe dosud spolehlivě nevyřešily veškeré otázky s náhradou nákladů civilního řízení sporného spojené a praxe se stále potýká s určitými výkladovými problémy, byla potvrzena. Vzhledem ke kritice, která se snesla na novelu AT, i k možným změnám OSŘ, jež si dělají ambice vyřešit zneužívání práva některých věřitelů na právní zastoupení, je možné předpokládat, že vývoj právní úpravy

nákladů řízení ještě není u konce a rozhodovací praxi tak čekají další otázky, na které bude třeba v souladu s principem právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí odpovědět.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a jiné publikace

DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl, (§1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. 1072 s.

DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1579 s.

HARTMANN, Antonín. *Civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. s uvozovacím zákonem a zákony a nařízeními v platnosti zachovanými*. 1. vydání. Tábor: Václav Kraus, 1898. 1012 s.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Různé stránkování.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 4. 2014. Kniha II., § 79-180 občanského soudního řádu*. 1. vydání. Praha: HBT, 2014. 601 s.

KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996. 248 s.

POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. 253 s.

RUBEŠ, Josef. *Občanský soudní řád; Notářský řád a předpisy souvisící*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975. 458 s.

STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v praxi soudů*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1958. 396 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1398 s.

ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Linde Praha, 2009. 1263 s.

THOMAS, Heinz, PUTZO, Hans a kol. *Zivilprozessordnung: FamFG Verfahren in Familiensachen, GVG, Einführungsgesetze, EU-Zivilverfahrensrecht*. 32. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2011. 2141 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011. 711 s.

Odborné články

BÍLÝ, Martin. Osvobození od soudních poplatků (včetně změn provedených zákonem č. 7/2009 Sb.). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 16, s. 571-579.

BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů řízení. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 9, s. 308-315.

BÍLÝ, Martin. Předžalobní výzva – důsledky a problémy. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 94-98.

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Odměna advokáta jako součást náhrady nákladů soudního řízení. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 3, s. 5-13.

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA. Stanovisko ČAK k návrhu novely advokátního tarifu upravujícího výši přisudku v bagatelních sporech. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 4, s. 5-7.

GRYGAROVÁ, Danuška. Snížení výše náhrady nákladů řízení soudem v bagatelních věcech. *Bulletin advokacie*, 2012, roč. 23, č. 7-8, s. 40-44.

KILIAN, Petr. Účelnost nákladů vynaložených na právní zastoupení v případě účastníka řízení s právním zastoupením. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 7-8, s. 63-64.

MICHNA, Lukáš, MICHNA, Ondřej. Soudcovské zmírňovací právo dle § 150 OSŘ. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 172-175.

NAVRÁTIL, David. Náhrada nákladů řízení (aneb proč hledat problém tam, kde není). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 5, s. 181-183.

ODBOR VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ LEGISLATIVY ČAK. Stanovisko ČAK k novele advokátního tarifu. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 25, č. 7-8, s. 5-6.

PULKRÁBEK, Zdeněk. Předžalobní výzva k plnění. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 7-8, s. 264.

SPÁČIL, Jiří. Osvobození od soudních poplatků a majetkové poměry účastníka. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 7-8, s. 260-261.

TICHÝ, Jan. Náhrada nákladů při zneužití práva na zastoupení advokátem. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 19, s. 649-655.

TICHÝ, Jan. Jiný pohled na předžalobní výzvu a náklady s ní spojené. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 8, s. 283-288.

VRCHA, Pavel. Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení (zejména před soudy prvního stupně). Dokončení. *Soudní rozhledy*, 2002, roč. 8, č. 8, s. 273-280.

VYCHOPEŇ, Martin. Pracujeme na novém tarifu. *Bulletin advokacie*, 2013, roč. 24, č. 7-8, s. 5.

Sborníky

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, KNOLL, Vilém. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In SCHELLE, Karel, VOJÁČEK, Ladislav (eds.). *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku. Sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 100-107.

PTAŠNIK, Adam. Spravedlnost náhrady nákladů řízení. In NECKÁŘ, Jan a kol. (eds). *Dny práva -2008- Days of Law. Sborník z 2. ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1274-1277.

SCHELLE, Karel. Význam vzniku Československé republiky pro vývoj civilního řízení. In NECKÁŘ, Jan a kol. (eds). *Dny práva -2008- Days of Law. Sborník z 2. Ročníku mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1278-1301.

Internetové zdroje

BALÍK, Stanislav. *Lze společnost spasit novelou advokátního tarifu?* [online]. epravo.cz, 11. 8. 2014, [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/efocus/lze-spolecnost-spasit-novelou-advokatniho-tarifu-95011.html>>.

BŘÍZA, Petr. *Bagatelní spory bez náhrady nákladů řízení – znamená to více spravedlnosti?* [online]. jinepravo.blogspot.cz, 31. 1. 2014 [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné na <http://jinepravo.blogspot.cz/2014/01/bagatelni-spory-bez-nahrady-nakladu_31.html>.

CHALOUPKOVÁ, Iva. *Stanovisko České advokátní komory ke zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb.* [online]. cak.cz, [cit. 7. 3. 2015]. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11231>>.

KREJČÍ, Pavla. *Způsob hrazení soudních poplatků jako překážka přístupu k soudu* [online]. bulletin-advokacie.cz, 17. 2. 2015 [cit. 3. 3. 2015]. Dostupné na < <http://www.bulletin-advokacie.cz/zpusob-hrazeni-soudnich-poplatku-jako-prekazka-pristupu-k-soudu>>.

Sněmovní tisk č. 107/0. Dostupný na < <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=107>>.

Sněmovní tisk č. 107/1. Dostupný na < <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=107>>.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Zákon č. 113/1895 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)

Zákon č. 142 /1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů

Zivilprozessordnung

Gerichtskostengesetz

Judikatura

Judikatura Nejvyššího soudu

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2014, sp. zn. 22 Cdo 3542/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2014, sp. zn. 23 Cdo 2941/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. července 2014, sp. zn. 22 Cdo 2524/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2014, sp. zn. 23 Cdo 2234/2014.

Judikatura Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 6. února 2007, sp. zn. II ÚS 828/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. února 2007, sp. zn. III. ÚS 624/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. března 2007, sp. zn. II. ÚS 145/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. června 2008, sp. zn. IV. ÚS 1391/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2008, sp. zn. I. ÚS 2929/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 23. října 2008, sp. zn. I. ÚS 2569/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 1452/09.
Nález Ústavního soudu ze dne 24. listopadu. 2009, sp. zn. IV. ÚS 1087/09.
Nález Ústavního soudu ze dne 23. září 2010, sp. zn. III. ÚS 1840/10.
Nález Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. III. ÚS 2984/09.
Nález Ústavního soudu ze dne 14. září 2011, sp. zn. I. ÚS 3698/10.
Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. I. ÚS 195/11.
Nález Ústavního soudu ze dne 29. března 2012, sp. zn. I. ÚS 3923/11.
Nález Ústavního soudu ze dne 25. července 2012, sp. zn. I. ÚS 988/2012.
Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12.
Nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2013, sp. zn. I. ÚS 3344/12.
Nález Ústavního soudu ze dne 7. října 2014, sp. zn. Pl. ÚS 39/13.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 1999, sp. zn. IV. ÚS 10/98.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. října 2005, sp. zn. III. ÚS 255/05.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. února 2011, sp. zn. IV. ÚS 2855/10.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. června 2011, sp. zn. I. ÚS 1325/11.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. listopadu 2011, sp. zn. IV. ÚS 3259/11.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2011, sp. zn. III. ÚS 3303/11.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. prosince 2011, sp. zn. IV. ÚS 2777/11.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. června 2012, sp. zn. IV. ÚS 1914/12.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. července 2012, sp. zn. III. ÚS 2284/12.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015, sp. zn. II. ÚS 2156/14.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. ledna 2015, sp. zn. I. ÚS 231/15.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. února 2015, sp. zn. II. ÚS 2250/14.

Abstrakt

Problematika náhrady nákladů řízení je odbornou literaturou spíše opomíjena, ačkoli se jedná o oblast civilního procesu nanejvýš aktuální a zajímavou. V posledních letech prochází řadou změn a je předmětem diskuzí nejen v odborných kruzích, ale rovněž na úrovni politické, zejména pak v souvislosti s tzv. přísudkovým byznysem, kdy jsou hromadně vymáhány především drobné pohledávky a věřitelé profitují na присouzených náhradách nákladů řízení, které v drtivé většině případů několikanásobně převyšují žalovanou jistinu i náklady skutečně vynaložené. K tomuto problému se v řadě svých rozhodnutí vyjádřil též Ústavní soud a zareagovat se snaží rovněž legislativa.

Jádrem této práce je především oblast náhrady nákladů civilního řízení sporného tak, jak ji upravuje občanský soudní řád, a instituty s ní související, přičemž poukazuje na problematické aspekty jejich aplikace. Dále se zabývá judikaturou Ústavního soudu týkající se náhrady odměny za zastupování v případě výše zmíněných bagatelních sporů, které bývají často zahajovány tzv. formulářovými žalobami, jejím vývojem a s ní souvisejícími legislativními změnami, jakož i podrobnějším rozbořením některých druhů nákladů řízení.

Úvod a závěr práce je věnován právní úpravě historické, a to od civilního řádu soudního po občanský soudní řád z roku 1963 v jeho původním znění, a rovněž právní úpravě zahraniční, konkrétně právní úpravě německé, přičemž je na ně mj. nahlíženo jako na možné inspirační zdroje právní úpravy nákladů řízení *de lege ferenda*.

Abstract

The problem of compensating the costs for civil proceeding is quite neglected in the literature, even though this area of civil procedure is very topical and interesting. In last few years, it has been undergoing many changes and it is a subject of discussion not only in academic circles, but also on the political level, especially in the context of the so-called business with the debts, collective enforcement of originally petty debts where the creditors profit from the compensated costs for civil proceeding. Vast majority of the compensated costs is several times higher than the originally defendant principal and costs actually incurred. The Constitutional Court addressed this problem in many of its decisions and the legislation also attempts to respond.

The core of this work is the area of compensating the costs of an adversary procedure according to the Civil Procedure and the institutes related to it, and highlighting the problematic aspects of their application. It also deals with the decision-making practice of the Constitutional Court regarding compensation for representation in the case of the above-mentioned petty debts, which are often commenced by the so-called form-actions; its development and related legislative changes, as well as a more detailed analysis of some kinds of costs of the civil proceedings.

The Introduction and Conclusion of the work are devoted to the historical legislation, from the Civil Court Order to the Civil Procedure Code of 1963 in its original version; and also a foreign legislation, namely the German legislation, while they are, among other things, viewed as a possible inspiration sources of the regulation of the costs *de lege ferenda*.

Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce

náklady civilního řízení sporného, placení nákladů řízení, náhrada nákladů řízení, rozhodování o náhradě nákladů, odměna za zastupování, bagatelní pohledávky, formulářová žaloba

the costs in the contentious litigation, paying the costs, reimbursement of the costs, the decision-making on costs, fee for representation, petty debts, the form-action